

KUKA ON SYRJÄYTYNYT? – SYRJÄYTYMISEN PAIKANTUMINEN 2020-LUVUN SUOMESSA

Pro gradu -tutkielma
Emilia Ahtaanluoma-Kettunen
Sosiaalipolitiikka
Sosiaalitieteiden laitos
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Turun yliopisto
4.4.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun
alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

EMILIA AHTAANLUOMA-KETTUNEN: Kuka on syrjäytynyt? – Syrjäytymisen

paikantuminen 2020-luvun Suomessa

Pro gradu –tutkielma 72 S., 33 liites.

Sosiaalipolitiikka

Huhtikuu 2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on luoda oma operationalisoitu mittari syrjäytymisen osoittamiseksi. Luodun mittarin avulla vastataan kysymykseen siitä, kuka on syrjäytynyt 2020-luvun Suomessa. Syrjäytymisen paikantumista tarkastellaan iän, sukupuolen, koulutusasteen, kotitaloustyypin, asunnon hallintamuodon sekä maantieteellisen sijainnin suhteen.

Tutkimuksessa syrjäytyminen on määritelty moniulotteiseksi huono-osaisuuden kasaantumiseksi, joka tapahtuu yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutteisessa prosessissa. Syrjäytymistä osoittava mittari rakentuu kuudesta syrjäytymisen ulottuvuudesta, jotka pyrkivät tarkastelemaan ilmiötä sekä objektiivisesta näkökulmasta että huomioimalla yksilön subjektiivista kokemusta tilanteestaan. Jotta yksilö tulee määritellyksi syrjäytyneeksi, tulee tämän määrittäjä syrjäytyneeksi vähintään kahdella seuraavista ulottuvuuksista: yhteiskunnallinen osallistuminen, toimeentulo, sosiaaliset suhteet, koettu terveydentila, asumistaso sekä tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin. Tutkimusaineistona on käytetty vuoden 2020 Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineen keräämää väestöryhmien välisiä hyvinvointieroja ja hyvinvointiongelmien paikantumista kuvaavaa ns. KONSE-aineistoa. Syrjäytymisen ja sen ulottuvuuksien paikantumista selittävien muuttujien luokissa tarkasteltiin binääristen ristiintaulukointien sekä logistisen regressioanalyysin avulla.

Luodun mittarin perusteella 8 % aineistosta määrittäjä syrjäytyneeksi. Syrjäytyminen paikantuu erityisesti 31-45- ja 46-65 -vuotiaisiin ikäryhmiin, sinkkotalouksiin sekä vuokralla asuviin. Lisäksi havaittiin, että syrjäytyminen paikantuu niihin, joilla ei ole loppuun suoritettua tutkintoa tai, joiden korkein koulutusaste on ammattikoulutus tai keskiaste. Asuinpaikan maantieteellisen sijainnin tai sukupuolen perusteella syrjäytymisen paikantumisessa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja.

Tuloksista havaittiin, että tyytymättömyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin, toimeentulovaikeudet sekä yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuus olivat eniten syrjäytyneiden ryhmässä esiintyviä syrjäytymisen ulottuvuuksia. Huomionarvoista on erityisesti, se, että tyytymättömyyttä omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin koki lähes 80 % syrjäytyneistä. Kyseinen ulottuvuus näyttäytyi myös kaikkien eniten syrjäytyneiden ja ei-syrjäytyneiden ryhmiä erottavana ulottuvuutena. Tulos korostaa subjektiivisen tyytymättömyyden kokemuksen liittymistä syrjäytymiseen.

Avainsanat: Syrjäytyminen, syrjäytymisen ulottuvuudet, syrjäytymisen paikantuminen

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	HYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET.....	4
3	SYRJÄYTYMINEN	8
3.1	Syrjäytymisen historia Suomessa	8
3.2	Köyhyys, sosiaalinen deprivatio ja syrjäytyminen	11
3.3	Syrjäytymisen määritelmä.....	15
3.4	Syrjäytyminen vuorovaikutteisena prosessina	19
3.5	Syrjäytymisen indikaattorit tutkimuksessa	23
4	TUTKIMUSASETELMA	27
4.1	Tutkimusaineisto	28
4.2	Tutkimusmenetelmät	34
5	KUKA ON SYRJÄYTYNYT?.....	35
5.1	Syrjäytymisen ulottuvuudet.....	35
5.1.1	Yhteiskunnallinen osallistuminen	37
5.1.2	Toimeentulo	40
5.1.3	Sosiaaliset suhteet.....	44
5.1.4	Koettu terveydentila.....	46
5.1.5	Asumistaso	50
5.1.6	Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin	53
5.2	Syrjäytymisen paikantuminen	56
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	63
7	POHDINTA.....	65
	LÄHTEET	69

LIITE: KONSE-kyselylomake

KUVAT JA TAULUKOT

Kuva 1 Köyhyys, sosiaalinen deprivatio ja syrjäytyminen.....	14
Taulukko 1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet ja osatekijät (Allardt, 1976, 50).	5
Taulukko 2. Allardtin hyvinvoinninulottuvuudet ja mittarit (1976, 206).....	6
Taulukko 3. Syrjäytymisen ulottuvuudet Jyrkämän (1986) mukaan.....	18
Taulukko 4. Yksilön ja yhteiskunnan suhde (Jyrkämä 1986, 51)	21
Taulukko 5. Selittävien muuttujien suorat jakaumat aineistossa.	30
Taulukko 6. Syrjäytymisen ulottuvuudet Allardtin (1976) nelikenttää mukaillen.....	36
Taulukko 7. Yhteiskunnallisen osallistumisen jakautuminen aineistossa	38
Taulukko 8. Yhteiskunnallisen osallistumisen osuudet selittävien muuttujien luokissa.	38
Taulukko 9. Toimeentuloa kuvaavan summamuuttujan rakenne.....	41
Taulukko 10. Toimeentulo vaikeuksien kokemisen jakautuminen aineistossa	42
Taulukko 11. Toimeentulovaikeuksia kokevien osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).....	42
Taulukko 12. Sosiaaliset suhteet ulottuvuuden jakautuminen aineistossa.	44
Taulukko 13. Sosiaalisten suhteiden (passiivinen/aktiivinen) osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).....	45
Taulukko 14. Terveystilaa kuvaavan summamuuttujan rakenne.....	47
Taulukko 15. Koetun terveyden jakautuminen aineistossa.....	48
Taulukko 16. Koetun terveyden osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).....	48
Taulukko 17. Asumistasoa kuvaavan summamuuttujan rakenne.	50
Taulukko 18. Asumistason jakautuminen aineistossa.	51
Taulukko 19. Asumistason osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).	51
Taulukko 20. Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin summamuuttujan rakenne.	53
Taulukko 21. Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin jakautuminen aineistossa.....	54
Taulukko 22. Tyytyväisyys omaan elämään osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).....	54

Taulukko 23. Syrjäytymistä kuvaava summamuuttuja.....	56
Taulukko 24. Syrjäytyneiden määrä ja osuus aineistossa.....	57
Taulukko 25. Syrjäytymisen ulottuvuuksien esiintyminen syrjäytyneiden ja ei-syrjäytyneiden ryhmissä.....	58
Taulukko 26. Syrjäytymisen osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).....	59
Taulukko 27. Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten ja spatiaalisten tekijöiden yhteydestä syrjäytymiseen OR (LV 95 %)	61

1 JOHDANTO

Syrjäytyminen on jo pitkään ollut ajankohtainen aihe monella yhteiskunnan ulottuvuudella. Huono-osaisuuden ja ongelmien kasaantumisen problematiikka liittyy niin tehtyyn Hyvinvointialueuudistukseen ja siihen liittyvään palveluintegraatioon kuin EU2020 strategiaan tavoitteisiinkin. Lisäksi toimeentulotuen Kela-siirto ja sen vaikutukset niin yksilön kuin yhteiskunnankin tasolla ovat nostaneet huono-osaisuuden kasaantumisen kokonaisvaltaisen huomioimisen yhteiskunnallisen keskustelun agendalle. Lisäksi nuorten syrjäytyminen ja nuori aikuisuus ikään kuin uutena riskinä puhuttaa lähes kaikilla ihmisillä ja yhteiskuntaan liittyvillä aloilla. Koronapandemian vaikutusten arvellaan lisänneen eriarvoisuutta ja syrjäytymistä entisestään erityisesti nuorten osalta.

Syrjäytymisen käsitettä käytetään paljon sekä mediassa, politiikassa että tutkimuksessa. Kuitenkaan käsitteen varsinainen määritelmä ei ole kovinkaan selkeä eikä syrjäytymiselle ole olemassa yleisesti käytettyjä yksiselitteisiä indikaattoreita tai mittareita ilmiön mittaamiseksi. Jo 1986 Jyrki Jyrkämä totesi, että jos syrjäytyminen määritellään keskeiseksi sosiaalisesti ongelmaksi, tulisi erityisesti pohtia tämän ongelman sisältöä (Jyrkämä, 1986, 38). Syrjäytymisestä puhuttaessa jää kuitenkin edelleen usein määrittelemättä, mitä sillä milloinkin tarkoitetaan. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan usein enemminkin syrjäytymiseen liittyviä riskitekijöitä kuin itse syrjäytymistä. Vaikka syrjäytyminen käsitetään moninaisena huono-osaisuuden kasaantumisenä, usein tutkimuksessa keskitytään ryhmiin, joita voidaan kuvata vain yhden hyvinvointiongelman kautta kuten esimerkiksi työttömyys, alkoholiongelma tai asunnottomuus (Heikkilä 2000, 170-171).

Yhteiskunnallisesti syrjäytymistä pidetään yhtenä isona ratkaistavana haasteena, mutta kuinka mitata yksiselitteisesti syrjäytymisen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi tehtävien toimien vaikuttavuutta, jos itse ilmiötä ei pystytä yksiselitteisesti tieteellisesti mittaamaan tai esittämään tilastollisesti? Ilmiön määrittelyn haasteet liittyvät myös syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävään työhön. Kuinka kohdentaa toimia

nimenomaisesti syrjäytymiseen vaikuttavasti, jos itse ilmiötä tai sen paikantumista ei pystytä selkeästi määrittelemään?

Syrjäytyminen on vahvasti yhteydessä hyvinvointipuutteiden kasaantumiseen. Hyvinvointipuutteiden kasaantuminen on ongelmallista hyvinvointivaltiolle, koska se on vastaan hyvinvointivaltion tavoitteita. Lisäksi kasaantuva huono-osaisuus vaikuttaa hyvinvointivaltion taloudellisiin resursseihin. Esimerkiksi kasvava työttömyys ja terveysongelmat vähentävät sekä yksilöiden että itse hyvinvointivaltion taloudellisia resursseja ja voivat vaarantaa sen toimintoja. (Bask, 2010, 444.) Syrjäytymisestä puhuttaessa on siis kyse sekä yksilön että yhteiskunnan ongelmasta. Aika ajoin julkisessa keskustelussa nousee esille syrjäytymisen hinta yhteiskunnalle. Hintalappua syrjäytymiselle on etsitty eri näkökulmista esimerkiksi työttömyyden kautta. Kiistaton lopputulos eri lähestymistavoissa on kuitenkin, että syrjäytyminen on kallista. Arvioiden tekeminen on kuitenkin vaikeaa syrjäytymisen yksilöllisen ja moniulotteisen luonteen vuoksi. Euromääräisen hinnan lisäksi syrjäytymisen kautta menetetään sekä sosiaalista pääomaa että osaamista. Sosiaalisen pääoman on osoitettu olevan yhteydessä kansantalouden kasvuun ja yhteiskunnan jakautumiseen. Sosiaalisen pääoman menettämisen vaikutukset ovat siis sekä mikro- että makrotasoisia. (Kajanoja 2000, 241-242).

Suomessa Pekka Myrskylä (2012) on esittänyt oman tilastoihin perustuvan mallinsa syrjäytyneiden nuorten määrän arvioimiseksi. Myrskylän esityksen mukaan syrjäytyneeksi luokitellaan työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Määritelmän ongelmana on kuitenkin, että mallin mukaisesti syrjäytyneiksi määritellyiksi tulee monia, joihin syrjäytymisen käsite ei sovi. Tällaisia ovat esimerkiksi oppilaitoksiin pyrkivät nuoret, valmentautuvat urheilijat, omaishoitajat, kolmannella sektorilla palkatta toimivat tai taiteilijat. (Myrskylä 2012, 2-3.) Myrskylän esitys ei myöskään huomioi syrjäytymiseen kiinteästi liitettyä huono-osaisuuden kasaantumista tai syrjäytymisen prosessinomaista luonnetta. Mallissa ei tarkastella esimerkiksi köyhyyttä, sosiaalisia suhteita, aineellista huono-osaisuutta, terveyteen ja mielenterveyteen liittyviä ongelmia tai yksilön subjektiivista kokemusta omasta tilanteestaan. Esimerkiksi Gretschelin ja Myllyniemen (2020) tekemän työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria koskevan haastattelututkimuksen tulosten mukaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tyytyväisyys elämään on

huomattavasti heikompaa kuin verrokkiryhmällä. On kuitenkin vaikea sanoa, onko työn ja koulutuksen ulkopuolelle joutuminen seurausta muista tyytymättömyyteen vaikuttavista tekijöistä vai johtuuko heikompi tyytyväisyys nimenomaisesti työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisestä.

Syrjäytymisessä onkin ennen kaikkea kyse huono-osaisuuden kasaantumisesta, vyyhdistä, josta on vaikea löytää asioiden seuraussuhteita. Syrjäytymisen mittaamisen kannalta merkittävä kysymys onkin, kuinka paljon huono-osaisuutta tulee kasautua tai minkälaista huono-osaisuuden tulee olla, jotta yksilö voidaan määritellä syrjäytyneeksi. Syrjäytymisen mittaamisen kannalta on myös oleellista kysyä ovatko jotkin syrjäytymistä indikoivista tekijöistä välttämättömiä, jotta yksilö voidaan määritellä syrjäytyneeksi. Kaikki huono-osaisuus tai sen kasaantuminen ei tee yksilöstä vielä syrjäytynyttä. Tällöin voidaan puhua yksilön olevan riskissä syrjäytyä ja huono-osaisuuden kasaantuminen nähdään syrjäytymisen riskiin joutumisena. Syrjäytymisestä voidaan puhua vasta, kun huono-osaisuuden kasaantuminen ylittää tietyn rajan.

Syrjäytymisen ollessa sekä yhteiskunnan että yksilötason ongelma sitä ei voida mitata ainoastaan objektiivisin mittarein. Vaikka yksilö määrittyisi objektiivisesti arvioiden syrjäytyneeksi, onko hän sitä, mikäli yksilö on varsin tyytyväinen elämäänsä ja syrjäytymiseksi luokitellut tekijät ovat mahdollisesti jopa seurausta yksilön tietoisista valinnoista. Toisaalta taas ainoastaan subjektiivisiin mittareihin perustuva syrjäytymisen määrittely antaisi varsin erilaisia tuloksia eikä yksilöiden subjektiivisia kokemuksia tilanteestaan voida yksiselitteisesti verrata. Jo Sipilän 1985 esiin nostama kysymys, miksi syrjäytymisestä puhutaan niin paljon hyvinvointivaltiossa, jossa minimitasoinen oleminen on turvattua. Olemisen lisäksi ihminen tarvitsee muutakin. Olemassaolon subjektiivisen kokemuksen, johon liittyy halu saada jotakin, olla jotakin ja kuulua johonkin.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa oma operationalisoitu esitys syrjäytymisen osoittamiseksi. Mittari koostuu kuudesta syrjäytymistä kuvaavasta ulottuvuudesta. Mittaria testataan Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineessa vuonna 2020 kerättyyn KONSE-aineistoon, jonka tavoitteena on tarkastella suomenkielisen aikuisväestön toimeentulon ja muiden hyvinvoinnin osatekijöiden välistä suhdetta (Anttila ym. 2022, 5). Tämän tarkastelun kautta tutkimus pyrkii vastaamaan

kysymykseen: Kuka on syrjäytynyt 2020-luvun Suomessa? Syrjäytymisen ja sen ulottuvuuksien paikantumista tarkastellaan demografis-spatiaalisesti sukupuolen, iän, koulutustason, asumismuodon, kotitaloustyyppin sekä alueellisen sijoittumisen kautta. Syrjäytymistä osoittavat indikaattorit on pyritty rakentamaan niin, että ne huomioivat sekä huono-osaisuuden kasaantumisen että osin myös yksilön oman subjektiivisen kokemuksen tilanteestaan.

2 HYVINVOINNIN ULOTTUVUUDET

Syrjäytymistutkimusta voidaan tarkastella omana tutkimussuuntanaan, mutta laajemmin yhteiskuntatieteellisellä kentällä syrjäytymisen tutkimus asemoituu hyvinvointitutkimuksen ja köyhyystutkimuksen tutkimussuuntiin. Syrjäytymisen käsite liittyy kiinteästi hyvinvoinnin käsitteeseen, sillä syrjäytymisessä on kyse hyvinvointipuutteiden ja huono-osaisuuden kasaantumisesta. Syrjäytymistä käsiteltäessä onkin luonteva lähteä liikkeelle hyvinvoinnin määrittelyn kautta. Erik Allardtin (1976) klassikkoteos Hyvinvoinnin ulottuvuuksia alkaa esipuheen sanoin: ”Hyvinvointia on vaikeata määritellä ja tutkia”. Vuosikymmenten jälkeen hyvinvoinnin ja sitä kautta hyvinvointipuutteiden määrittely on edelleen ongelmallista ja määrittelyyn liittyvät haasteet ovat pysyneet osin samankaltaisia. Hyvinvointia voidaan lähestyä sekä objektiivisesti että subjektiivisen kokemuksen kautta tai näitä lähestymistapoja yhdistäen. Käyttämällä ainoastaan objektiivisia tai subjektiivisia mittareita saadut tulokset ovat varsin erilaisia. Yhteiskuntapolitiikassa on tärkeä huomioida todellisia oloja ja tarpeiden tyydyttämistä objektiivisesti mitattuina. Subjektiivista näkemystä ei kuitenkaan voi täysin unohtaa. Pelkästään subjektiiviseen kokemukseen perustuvan tarkastelun ongelmana on kuitenkin se, että ihmiset eivät aina osaa arvioida oikein välttämättömiä tarpeitaan tai niiden täyttymistä. (Allardt, 1976, 32-35.)

Pohjoismaista hyvinvointia tutkineessa tutkimuksessaan Allardt (1976, 32-33) erottelee toisistaan käsitteet hyvinvointi ja onni sekä elintaso ja elämänlaatu. Hyvinvointi saavutetaan perustarpeiden tyydyttämisen kautta, kun taas onni liittyy yksilöiden subjektiiviseen kokemukseen tai tunteeseen. Allardtin mukaan ihmiset voivat erehtyä tarpeistaan, mutta ovat parhaita arvioimaan omaa onneaan. Elintaso koostuu

aineellisista resursseista, joiden avulla ihminen voi ohjailla elämäänsä. Tällaisia resursseja ovat esimerkiksi tulot, asunto ja työllisyys. Elämänlaatu taas käsittää laajemmin sosiaalisten ja itsensä toteuttamiseen liittyvien tarpeiden tyydyttämistä, jotka määrittyvät inhimillisten suhteiden laadun perusteella aineellisten resurssien sijasta.

Allardt (1976, 38) lähestyy pohjoismaisen hyvinvoinnin käsitettä keskeisten tarpeiden tyydyttämisen kautta. Allardt määrittelee hyvinvointiarvot kolmen ulottuvuuden kautta, jotka ovat: Elintaso (Having), Yhteisyyssuhteet (Loving) ja itsensä toteuttamisen muodot (Being). Ulottuvuudet jakautuvat kahteentoista osatekijään, jotka voidaan nähdä sekä tavoitearvoina että resursseina, jotka vaikuttavat muiden resurssien saavutettavuuteen.

Taulukko 1. Hyvinvoinnin ulottuvuudet ja osatekijät (Allardt, 1976, 50).

Elintaso	Yhteisyyssuhteet	Itsensä toteuttamisen muodot
Tulot	Paikallisyhteisyys	Arvonanto (status)
Asumistaso	Perheyhteisyys	Korvaamattomuus
Työllisyys	Ystävyyssuhteet	Poliittiset resurssit
Koulutus		Mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta
Terveys		(tekeminen)

Allardt'n esityksessä hyvinvoinnin mittaamiseksi on pyrkimys liittää objektiivisiin mittareihin myös subjektiivisen kokemuksen tarkastelua tuomalla muutoin objektiivisesti tarkasteleviin mittareihinsa subjektiivista kokemusta mittaavat

tyytymättömyys- ja viihtyvyysasenteet. Allardt muodosti oman hyvinvointinäkemyksensä ja mittarin sijoittamalla hyvinvoinnin ulottuvuudet ja osatekijät sekä subjektiiviset hyvinvoinnin mittarit hyvinvoinnin, onnellisuuden, elintason ja elämänlaadun käsitteistä määriteltyyn nelikenttään (taulukko 2).

Taulukko 2. Allardt'n hyvinvoinninulottuvuudet ja mittarit (1976, 206)

	Hyvinvointi	Onnellisuus
Elintaso	<p>Elintaso (Having)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tulot 2. Asumistaso 3. Työllisyys 4. Koulutus 5. Terveys 	<p>Tyytymättömyysasenteet</p> <ol style="list-style-type: none"> 13. Yhteiskunnan vastakohtaisuudet 14. Tasa-arvoisuus/eriarvoisuus 15. Epäoikeudenmukaisuuden kokeminen 16. Tyytyväisyys tuloihin
Elämänlaatu	<p>Yhteisyysuhteet (Loving)</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Paikallisyhteisyys 7. Perheyhteisyys 8. Ystävyysuhteet <p>Itsensä toteuttaminen (Being)</p> <ol style="list-style-type: none"> 9. Arvonanto 10. Korvaamattomuus 11. Poliittiset resurssit 12. Tekeminen 	<p>Viihtyvyysasenteet</p> <ol style="list-style-type: none"> 17. Onni 18. Tarpeentyydytys

Osatekijöiden arvojärjestys ja ensisijaisuus riippuvat tarkastelunäkökulmasta. Joissakin analyyseissä terveyttä voidaan painottaa ensisijaisimmaksi tai toisaalta hyvinvointianalyyseissä voidaan korostaa resursseja, jotka ovat kaikkien tehokkaimpia muiden resurssien hankkimiseksi. Allardt toteaaakin eri osatekijöiden ensisijaisuuden olevan jossain määrin empiirinen ongelma, jossa kysymys on ennen kaikkea siitä, mitkä resurssit auttavat yksilöä vaikuttamaan ehtoihinsa tai saavuttamaan hyvinvoinnin. (Allardt, 1976, 50-52.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos tarkastelee hyvinvointia osatekijöiden kautta. Tarkastelussa hyvinvointi jaetaan kolmeen osatekijään, joita ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi. Osatekijät eivät kuitenkaan ole toisistaan irrallisia, vaan liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi korkeammin koulutetut ja hyvätuloiset kokevat usein terveytensä paremmaksi, saavat parempia terveyspalveluja ja elävät pidempään. Materiaallinen hyvinvointi kattaa tulojen ja varallisuuden lisäksi myös asumistason ja välttämättömiksi katsottujen tarpeiden tyydyttämisen. Koettu hyvinvointi taas koostuu ihmissuhteista, osallisuudesta, ympäristöstä, arvostuksesta, oikeudenmukaisuudesta sekä mielekkästä tekemisestä, mutta on yhteydessä myös terveyteen ja materiaaliseen hyvinvointiin. (Vaarama & al. 2010, 11-13.)

Terveyden ja materiaalisten tarpeiden täyttymisen lisäksi yksilön koettuun hyvinvointiin vaikuttavat myös oletukset siitä, millaisia hänen terveytensä ja materiaalisen elintonsa tulisi olla, sillä ihminen vertaa asemaansa siihen yhteisöön ja sen luomiin odotuksiin, jossa hän elää (Wilkinson & Pickett 2009). Koettu hyvinvointi rakentuu siis vuorovaikutuksessa yksilöä ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan kanssa. Tämän selittää osaltaan sitä, miksi väestön keskimääräinen tyytyväisyys ei automaattisesti kasva yhteiskunnan elintason ylitettyä tietyn rajan (Vaarama ym. 2010). Tämän perusteella voidaankin päätellä, että mitä korkeampi yhteiskunnan elintaso on, sitä merkittävämmäksi yksilön koetun hyvinvoinnin merkitys kasvaa.

Koettu hyvinvointi voi olla merkittävässä ristiriidassa objektiivisesti arvioidun tilanteen kanssa tai subjektiivinen kokemus omasta tilanteesta voi vaihdella hetkessä ilman, että ympäröivissä olosuhteissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Toisaalta koettu hyvinvointi

voi toimia todisteena juuri siitä, että objektiivisesti arvioidut huonot elinolot eivät automaattisesti tuota huono-osaisuutta. Esimerkiksi köyhyystutkimuksessa tehdyn havainnon mukaan ihmiset arvioivat tilanteensa paremmaksi kuin objektiiviset mittarit antavat ymmärtää. Usein ihmiset myös vertaavat tilannettaan suhteessa aikaisempaan (Heikkilä, 1990, 173.)

3 SYRJÄYTYMINEN

3.1 Syrjäytymisen historia Suomessa

Helnen & Kariston (1992, 517) mukaan suomalaisen syrjäytymiskeskustelun historiasta on vaikea löytää empiirisiä kiinnekohtia. Suomessa syrjäytymiskeskustelu on ollut enemmänkin yleistävää keskustelua tarkkojen tosiallisten havaintojen huomioimisen sijaan. Syrjäytymiskeskustelun historiassa huoli syrjäytymisestä on liitetty erityisesti työttömiin ja köyhiin, mutta myös ihmisten yksinäisyyteen, lähiyhteisöjen heikentymiseen sekä vaikuttamisen vaikeuksiin että kulttuuriseen eriytymiseen. Syrjäytymiskeskustelu on kohdannut myös kritiikkiä alusta alkaen. Erityisesti tutkijoita on häirinnyt käsitteen teoreettinen epäselvyys sekä keskustelun epätieteellisyys. (Helne & Karisto 1992, 517-518.)

Kansainvälisesti tarkasteltuna syrjäytymisen käsitteen alkuperäiset juuret paikantuvat Ranskaan (Heikkilä 2000, 167). Tieteellinen syrjäytymiskeskustelu alkoi Suomessa 1980-luvulla. Keskiössä olivat tällöin erityisesti yhteisöön kiinnittymisen kysymykset, brittiläiset köyhyyttä ja luokkayhteiskuntaa painottaneet keskustelut sekä Ruotsissa *utslagning* käsitteestä nousseet kysymykset. Tällöin Suomessa pohdittiin syrjäytymisen käsitteen kytkentöjä suomalaiseen yhteiskuntaan ja toisaalta sitä, miten käsite tulisi operationalisoida suomalaiseen politiikkaan ja yhteiskunnalliseen anatomiaan sopivaksi. Syrjäytyminen käsitettiin erityisesti pitkittyneeseen työttömyyteen liittyvänä sivukäsitteenä. (Sandberg 2015, 34-35.)

Talouden kasvun hidastuminen ja teollisen yhteiskunnan rakenneongelmat nostivat esiin uudenlaisia ilmiöitä, joista sosiaalipoliittinen ajattelu ei saanut otetta. Syrjäytymisen käsitteestä etsittiin kattavampaa näkökulmaa sekä vanhojen että uudentyyppisten työttömyyden ja toimeentulon huolien kuvaamiseksi. Lisäksi elintason nousun myötä ongelmien koettu painopiste muuttui sosiaalipoliittisin järjestelmin hoidettavien ongelmien sijaan ilmiöihin, joihin järjestelmät eivät korjaavalla tavalla ulotu. (Helne & Karisto 1992, 517-518.)

Ensimmäiset yritykset syrjäytymisen käsitteen selventämiseksi paikantuvat 1980-luvun puoliväliin. Jo tuolloin käsitteen määrittely nähtiin vaikeana ja käsitettä kyettiin käyttämään empiirisen tutkimuksen viitekehyksenä vain sen käsitettäessä työmarkkinoilta ulosjäämistä. Kuitenkin useat 1980- ja 1990-luvun köyhyyttä ja huono-osaisuutta koskeneet tutkimukset sivusivat tavalla tai toisella myös syrjäytymistä. (Helne & Karisto 1992, 518-519.)

1990-luvulla laman aiheuttaman työttömyyden kasvun ja ehkäisevän sosiaalipoliittikan periaatteiden nousun myötä syrjäytymisen käsite yhdistyi vahvemmin työttömyyden lisäksi köyhyyteen ja huono-osaisuuteen. Syrjäytyneestä piirrettiin kuvaa työttömänä, köyhänä ja sairaana ihmisenä (Rauhala 2000, 69). Tieteellisessä keskustelussa vahvistui myös syrjäytymisen yhteys hyvinvointivaltion murrokseen sekä lasten ja nuorten syrjäytymisen analysoimiseen. Lisäksi syrjäytymisen käsitettä alettiin liittää osaksi poliittisia ja hallinnollisia ohjelmia. Väitöskirjassaan Sandberg (2015) sanoo syrjäytymiskäsitteen juurtumisen politiikan ja journalismin iskusanaksi alkaneen juuri 1990-luvulla, kun syrjäytymistä koskevassa keskustelussa alettiin tehdä erilaisia temaattisia kokonaisuuksia ja yhteen sitomisia. (Sandberg 2015, 34-35.)

Kuitenkin Sandberg toteaa varsinaisen suomalaisen syrjäytymispolitiikan syntymisen sijoittuvan vuosituhanen vaihteeseen, jolloin käsite nousi nopeasti hallitusohjelmien, eri hallinnonalojen ohjelmien sekä mietintöjen ja selvitysten avainsanaksi. Syrjäytymisen vastaista politiikkaa alettiin rakentaa työryhmien, ohjelmien sekä Euroopan unionilta tulleen paineen alla. Syrjäytymisen ehkäisyä alettiin tehdä aktiivisesti koskien syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, pitkäaikaistyöttömiä sekä ammatillisessa koulutuksessa olevia. Syrjäytyminen ja sen ehkäiseminen nousivat osaksi strategisia yleistavoitteita sekä yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle annettuja

painoalueita. (Sandberg, 2015, 36.) Vuoden 1999 hallitusneuvottelujen alla Suomeen perustettiin neljän ministeriön epävirallinen syrjäytymistyöryhmä, jonka määritteli syrjäytymisen luonnetta ja laajuutta Suomessa sekä esitti joukon toimenpiteitä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kyseinen työryhmä vahvisti käsitystä siitä, että syrjäytymiseen liittyy muutakin kuin perinteinen köyhyysongelma eikä voimakaskaan taloudellinen kasvu riitä ratkaisuksi syrjäytymisen poistamiseksi. Syrjäytymiseen liitettiin yhteisöllisten siteiden heikkenemistä sekä uudenlaisia riskejä, joista on vaikea selviytyä yksin tai edes yhteiskunnan tuella (Väärälä, 2000, 75.)

Helne & Karisto (1992, 520) tiivistävät yhdeksi suomalaisen syrjäytymiskeskustelun karrikoiduksi ongelmaksi sen, että silloin kun käsite on keskusteluissa pinnalla, sitä ei tutkita ja toisaalta jos käsitettä on tutkittu, ei siitä ole enää keskusteltu. Yhtenä syrjäytymisen käsitteen ongelma voidaan pitää sen vahvaa asemaa journalistisena ja yhteiskuntapoliittisena iskusanana. Käsitettä on helppo käyttää sen ollessa puhutteleva metafora, joka synnyttää konkreettisia mielikuvia. Syrjäytymisen käsitteen rooli onkin joltain osin ollut ja on edelleen antaa nimi jollekin sellaiselle, mitä ei yhteiskunnallisesti tai yhteiskuntapoliittisesti pystytä yksiselitteisesti määrittelemään, ja jonka ratkaisemiseksi ole käytettävissä yksiselitteisiä yhteiskunnallisia toimenpiteitä.

Keskustelu on kuitenkin tuonut mukanaan aloitteellisuutta niin järjestöjen, kirkon kuin julkisenkin sektorin toimiin. Syrjäytymisen ongelman alla on puututtu merkittävästi lasten ja nuorten pahoinvointiin ja syrjäytymiseen, keskusteltu pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista sekä tuotu esiin huolta kansan kahtiajakautumisesta, köyhyysongelmasta ja eriarvoistumisesta. Syrjäytymisen käsitteen sisällön epämääräisyydestä huolimatta tai ehkä juuri sen vuoksi köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäiseminen ovat keskustelussa mukana niin tasa-arvokeskusteluissa, verotuksessa, oikeuspolitiikassa, koulutuspolitiikassa, sosiaali- ja terveyspolitiikassa, perhepolitiikassa, työvoimapolitiikassa ja asuntopolitiikassa. Syrjäytymisen käsite on ollut ja on edelleenkin esillä monilla eri hallinnonaloilla. (Väärälä, 2000, 79-80.) Ilman yhteiskunnallisen iskusanan roolin saanutta syrjäytymisen käsitettä eriarvoisuutta ja huono-osaisuutta koskevat ongelmat tuskin olisivat olleet yhtä paljon esillä. Syrjäytymistä voidaan pitää näkökulmana erilaisten sosiaalisten ongelmien tarkastelussa. (Helne & Karisto 1992, 522-523.) Sandberg (2015, 37) kuvaa nyt olevan käynnissä syrjäytymisen aikakauden paradigmaattinen vaihe, jolloin syrjäytymisen

vastaista politiikkaa pidetään itsestään selvyytenä ja syrjäytyminen nähdään yhteisenä huolenaiheena sekä yhteiskunnan merkittävänä sosiaalisena ongelmana.

3.2 Köyhyys, sosiaalinen deprivatio ja syrjäytyminen

Syrjäytymistutkimuksen juuret ovat pitkälti köyhyystutkimuksessa ja osin jo tästäkin syystä syrjäytyminen ja köyhyys liitetään usein toisiinsa. Kuitenkaan syrjäytymisen ja köyhyyden välinen keskinäinen suhde ei ole selkeä. Köyhyyden määritelmät vaihtelevat puhtaasti taloudellisten resurssien niukkuudesta määritelmiin, jotka huomioivat kasautuvat puutteet eri hyvinvoinnin osa-alueilla. Syrjäytymisen ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisen erottaminen on haastavaa ja se vaatii useiden indikaattoreiden huomioimista yhden sijaan. Sopivien indikaattorien valintaan liittyvät sekä sosiaalisen syrjäytymisen luonne että syrjäytymisen suorat ja epäsuorat yhteydet köyhyyteen. (Levitas, 2000, 364-365.)

Köyhyystutkimuksessa köyhyyttä voidaan tarkastella matalien tulojen tai matalien elinolosuhteiden kautta. Tuloköyhyydestä puhuttaessa köyhyysraja asetetaan usein 60 % mediaanitulosta ja tuon rajan alle jäävien kotitalouksien katsotaan olevan köyhiä tulojen näkökulmasta. Tulojen lisäksi tulisi kuitenkin huomioida myös elinolosuhteet. Vaikka yksilön tulot olisivat matalat, voivat yksilön elinolosuhteet olla silti varsin hyvät tai toisinpäin. Myös köyhyyteen liitetään joissain keskusteluissa prosessinomaisuutta. Hetkellinen muutos yksilön resursseissa ei vielä automaattisesti tee yksilöstä köyhää. Vasta pitkittynyt tuloköyhyysrajan alle jääminen ja siitä seuraavat puutteet elinolosuhteissa osoittavat köyhyyttä. (Gordon, 2006, 32-43.) Gordon (2006, 41-43) liittyy myös köyhyyteen prosessimaista näkökulmaa nostamalla esiin köyhien lisäksi ryhmät, jotka ovat riskissä vajota köyhyyteen (kotitaloudet, joilla matalat tulot, mutta korkea elintaso) tai nousta pois köyhyydestä (kotitaloudet, joilla korkeat tulot, mutta matala elintaso). Köyhyyttä kuitenkin usein tarkastellaan ja tilastoidaan poikkileikkausaineistoin.

Köyhyyden tutkimuksen ongelmana voidaan Hallerödin (2000) mukaan pitää sitä, että usein teoreettinen määritelmä ja empiirinen operationalisointi sekoittuvat keskenään. Esimerkiksi sanomalla, että alle 50 % mediaanitulon ansaitsevat ovat köyhiä ei niinkään

kuvaa sitä, mitä köyhyys on, vaan on enemmänkin empiirinen määritelmä populaation jakamiseksi köyhiin ja ei-köyhiin. Köyhyydessä on toki kyse taloudellisista resursseista, mutta enemmänkin niin, että köyhällä on vaikeuksia selviytyä päivittäisten välttämättömyyksien ja palvelujen aiheuttamista kustannuksista ja heillä on vähemmän mahdollisuuksia kuluttaa kuin muilla yhteisönsä jäsenillä. Terveysongelmat, sosiaalinen syrjäytyminen tai heikompi asema liittyvät köyhyyteen, mutta on huomionarvoista, että ne voivat olla joko seurausta köyhyydestä tai köyhyys voi aiheutua niistä. Köyhyystutkimuksen kannalta on siis olennaista analysoida prosesseja ja lopputuloksia, jotka liittyvät köyhyyteen. Pelkkä ihmisten jaottelu köyhiin ja rikkaisiin ei ole riittävää köyhyyden ja siihen liittyvän prosessinomaisen syrjäytymisen ymmärtämiseksi.

Tutkimuksessa ja myös julkisessa keskustelussa köyhyyden ja syrjäytymisen termien raja ei ole selkeä ja termejä käytetään usein päällekkäisinä tai jopa synonyymeinä. Monia syrjäytymiseen liitettyjä indikaattoreita käytetään myös puhuttaessa köyhyydestä. Köyhyyttä on taloudellisten resurssien lisäksi määritelty opiskelun, työn, terveellisen elämän ja täyden elämän elämisen mahdollisuuksien puutteena sekä mahdottomuutena elää yhteiskunnassa minimissään hyväksyttävänä pidettyä elämää materiaalisten, kulttuuristen ja sosiaalisten resurssien niukkuuden vuoksi. Köyhyyden määritelmään on liitetty myös tuottavuuden puutetta, puutteelliset elinolot, nälkää ja aliravitsemusta, peruspalvelujen puutetta, sairauksia, kodittomuutta sekä turvallisen ympäristön puutetta. (Gordon, 2006, 29-31.) Merkittävin köyhyyttä ja syrjäytymistä erottava tekijä on kuitenkin se, että köyhyyttä tarkasteltaessa lähtökohta on aina tuloissa ja taloudellisissa resursseissa. Lisäksi köyhyyttä tarkastellaan usein objektiivisista mittareista käsin.

Eurooppalaiset sekä suomalaiset syrjäytymistutkijat ovat pyrkineet erottamaan syrjäytymistä ja köyhyyttä toisistaan kahden peruseriaatteen avulla. Syrjäytyminen on ajateltu olevan luonteeltaan prosessinomainen ja käsitteenä dynaaminen, köyhyyden ollessa enemmän staattista ja ennemminkin tila kuin dynaaminen prosessi. Lisäksi syrjäytyminen on nähty moniulotteisena ja useisiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin yhtäaikaaisesti liittyvänä. Monissa tutkimuksissa huono-osaisuuden kasautumiseksi on määritelty tila, jossa yksilöllä on huono-osaisuuden osatekijöitä kahdella tai kolmella ulottuvuudella (Raunio 2006, 29). Köyhyydellä viitataan usein vain yhteen ulottuvuuteen tai ainakin köyhyyden juurisyy paikannetaan taloudellisiin ja

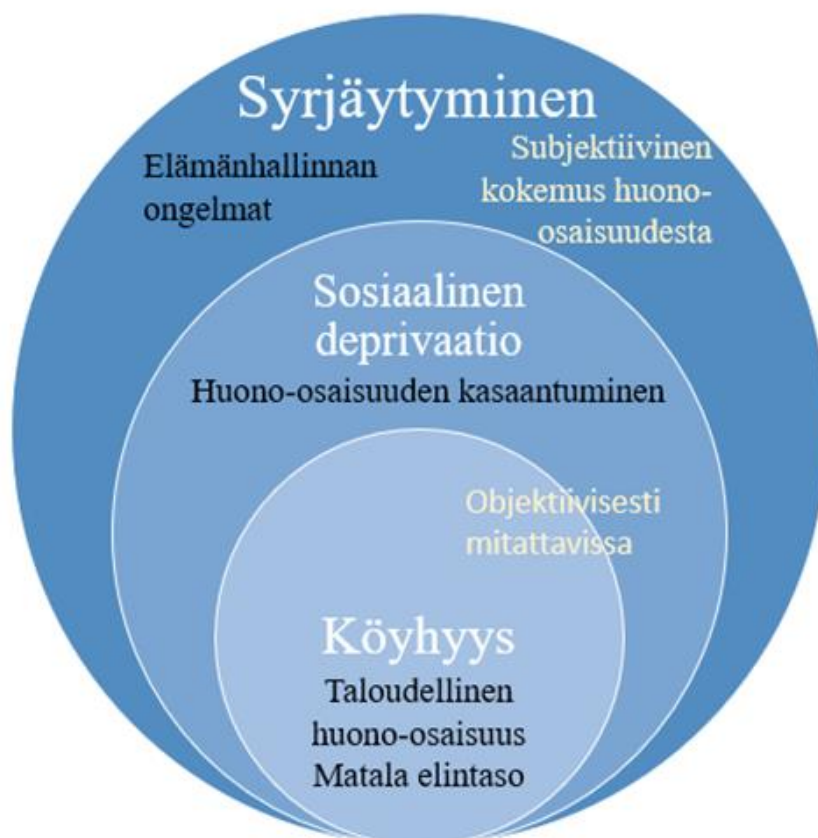
materiaalisiin puutteisiin. Syrjäytyminen liittyy ihmisten ja yhteisöjen välisiin suhteisiin kuten yhteiskunnalliseen osallistumiseen, sosiaalisiin yhteenkuuluvuuteen tai vaikutusmahdollisuuksiin. Köyhyyden käsitteen lähtökohdat ovat enemmän tulonjaollisia. Syrjäytymisestä puhuttaessa on oleellista pitää myös mielessä, että kurjimmissakaan oloissa kyse ei ole vain rahasta ja toimeentulosta eikä syrjäytymistä voida esittää esimerkiksi tulonjako tilastojen kautta. (Heikkilä 2000, 170-179.)

Köyhyyden lisäksi syrjäytyminen liitetään usein marginalisaation ja sosiaalisen deprivaaation käsitteisiin. Kuten köyhyys ja syrjäytyminen, myös marginalisaatio ja sosiaalinen deprivatio ovat käsitteitä, joita usein käytetään päällekkäin ja joita ei voida selvärajaisesti erottaa toisistaan. Heikkilän (1992) mukaan käsite deprivatio ja siihen liitetty kasautuminen edustavat ns. kolmatta köyhyyden käsitettä, jossa huomio kiinnitetään aineellisten resurssien ohella ihmisten elämäntapaan tai elinoloihin. Jos deprivatiota tarkastellaan köyhyyden käsitteenä, tulisi kohtuullisesta elämäntavasta syrjäytymisen edellytyksenä olla taloudellisten resurssien puute. Kuitenkin jo 1990-luvulla sosiologinen hyvinvointitutkimus on nähnyt deprivaaation laajempänä hyvinvointipuutteiden kasaantumisenä, joka estää yksilön kehitystä ja tarpeentyydytystä. Deprivatio tutkimuksessa – kuten syrjäytymisen tutkimuksessakin – hyvinvointipuutteiden ja niiden kasaantumisessa törmätään kuitenkin samoihin määrittelyn ongelmiin, jotka liittyvät normatiivisuuden, objektiivisuuden ja subjektiivisuuden sekä vapaaehtoisuuden ja vastentahtoisuuden kysymyksiin. (Heikkilä 1992, 505.)

Köyhyyden ja erilaisten hyvinvoinnin ongelmien välisten suhteiden tarkastelu ei ole yksinkertaista, eikä voida sanoa, että hyvinvoinnin ongelmat aiheuttavat köyhyyttä tai toisinpäin. Kyseessä on prosessimainen ”noidan kehä”, jossa kasautuvat hyvinvoinnin ongelmat voivat johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. Tämän prosessin ymmärtämiseksi on tärkeää saada selville, kuinka köyhyys ja hyvinvoinnin ongelmat linkittyvät toisiinsa. (Halleröd ja Larsson 2008.)

Syrjäytyminen koostuu laajasta huono-osaisuuden kasaantumisesta ja on yhteydessä yksilön resursseihin, mutta myös mahdollisuuksiin toimia yhteiskunnan sosiaalisena jäsenenä. Köyhyys ja deprivatio näyttävät tietyssä valossa pitkälti saman kaltaisina kuin syrjäytyminen, mutta ovat selkeämmin mitattavissa resurssien tai mahdollisuuksien

vajeena. Syrjäytyminen on huono-osaisuuden kasaantumista, jonka mittaaminen on huomattavasti vaikeampaa, sillä syrjäytymiseen liittyy vaikeammin mitattavia ja määriteltävissä olevia sosiaalisia ja emotionaalisia tekijöitä (Burchardt, T. 2000; Haron, 2013, 54). Myrskylä (2012, 2) määrittelee syrjäytymisen olevan laava ilmiö, jolla voidaan tarkoittaa laajaa psyykkisaineellista ongelmakokonaisuutta, henkistä putoamista yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle tai erilaisia päihderiippuvuuksia ja rikollisuuden muotoja. Syrjäytymiseen liittyy siis köyhyyden ja valtaväestöä niukempien elinolosuhteiden lisäksi syvempää yksilön elämänhallintaan ja kokemukseen liittyvää vajetta. Syrjäytymisen käsitteessä on kyse laajemmin sekä taloudellisten, materiaalisten, terveydellisten että henkisten osa-alueiden alueiden ulkopuolelle jäämistä. Köyhyyden, sosiaalisen deprivaaation ja syrjäytymisen käsitteiden erottaminen ja määrittely on vaikeaa, eikä tästä erottelusta ole yhteistä konsensusta. Käsitteet liittyvät limittyvät toisiinsa.

Kuva 1 Köyhyys, sosiaalinen deprivatio ja syrjäytyminen

Kuvaan 1 olen hahmotellut oman jäsenyykseni näiden kolmen käsitteen välisestä suhteesta. Köyhyydessä on kyse ennen kaikkea taloudellisesta huono-osaisuudesta ja suhteellisen matalasta elintasosta verrattuna valtaväestöön. Köyhyys voi aiheuttaa tai olla seurausta huono-osaisuuden kasaantumisesta myös muilla hyvinvoinnin osa-alueilla, mutta yhdistettynä kasautuviin puutteisiin köyhyyden käsitteen sijaan tai lisäksi voidaan ilmiötä kuvata sosiaalisen deprivaaation käsitteellä. Sosiaalisessa deprivaatiossa huono-osaisuutta kasaantuu laajemmin usealla elämän osa-alueella erityisesti objektiivisesti tarkasteltaessa. Syrjäytymisessä kasaantuneeseen huono-osaisuuteen yhdistyy laajemmin hyvinvoinnin puutteita ja ennen kaikkea subjektiivinen kokemus huono-osaisuudesta sekä vakavia elämäntilanteen ongelmia.

3.3 Syrjäytymisen määritelmä

Syrjäytymisen käsitettä pidetään tietynlaisena itsestäänselvyytenä, jota on helppo käyttää, mutta jonka sisällöllinen määrittely ja analyttinen operationalisointi jää usein tekemättä. Viranomaisten puheessa syrjäytymistä käytetään kuvaamaan jonkinlaista epämääräistä moniongelmaisuutta ja riskiryhmiin kuulumista, mutta tarkempi määrittely jää varovaiseksi (Rauhala 2000, 69). Syrjäytymisen voidaan käsittää olevan huono-osaisuuden kasaantumista, jonkinlaista yhteiskunnassa normaalina tai vähimmäisenä pidetyn ulkopuolelle jäämistä. Sen määrittely ei kuitenkaan ole selkeää ja syrjäytyminen nähdään eri tavoin riippuen tarkastelunäkökulmasta. Syrjäytymisen käsite myös ymmärretään eri tavoin eri maissa riippuen siitä, millaisia asioita pidetään välttämättöminä. (Bask, 2009.)

Syrjäytymiskeskustelussa voidaan Väärälän (2000) mukaan havaita uutta sekä vanhaa. Vanhaan hän viittaa silloin, kun syrjäytymisestä puhutaan köyhyyden ja huono-osaisuuden kautta. Uusi syrjäytymisen tarkastelu on hänen mukaansa jonkinlaista solidaarisuuden rapautumista ja koheesion heikentymistä. Syrjäytymisen käsitteellä voidaan siis tarkoittaa lähes kaikkea erilaistumista ja siitä on muodostunut arkikielessä väljäksi muodostunut yleisnimike.

Atkinson & Hills (1998) ovat määritelleet kolme keskeistä huomioon otettavaa teemaa puhuttaessa syrjäytymisestä. Näitä ovat suhteellisuus, toiminta ja dynamiikka. Suhteellisuudella tarkoitetaan, että sosiaalisen syrjäytymisen määritelmä on aina yhteydessä yhteiskuntaan, jossa sitä tarkastellaan. Esimerkiksi se, mitä pidetään välttämättömänä, vaihtelee eri yhteisöjen välillä sekä ajassa. Toiminnalla tarkoitetaan sitä, että on tärkeä tunnistaa tekijöitä, jotka ovat vastuussa syrjäytymisprosesseista. Dynamiikka viittaa syrjäytymisen prosessimaiseen luonteeseen. Syrjäytymistä ei voida tarkastella vain hetkellisinä olosuhteina, vaan siihen liittyvät sekä aiemmat että tulevat tapahtumat ja olosuhteet.

Hallerödin ja Baskin (2007) mukaan sosiaalisessa syrjäytymisessä on kyse siitä, että yksilö tulee toistuvasti suljetuksi useilta sosiaalista yhteenkuuluvuutta edustavilta osalualueilta yhteisössä. Tällöin puhutaan useista eri tekijöistä ja ongelmista, jotka eivät välttämättä liity toisiinsa. Jos sosiaalinen syrjäytyminen määritellään kasautuvien hyvinvoinnin puutteiden kautta, tulisi pystyä määrittelemään onko sosiaalisessa syrjäytymisessä kyse mistä tahansa ongelmien kasaantumisesta vai aiheutuuko syrjäytyminen tiettyjen hyvinvoinnin ongelmien seurauksena. Ongelmaa voidaan lähestyä joko teoreettisesta näkökulmasta tai empiirisesti tutkimalla miten erilaisista hyvinvointiongelmista liittyvät toisiinsa.

Levitas (2000) on esittänyt kolme erilaista diskurssia puhuttaessa sosiaalisesta syrjäytymisestä. Lähestymistavoilla on erilaiset näkemykset köyhyyden ja syrjäytymisen välisestä suhteesta, mutta kaikki ne liittyvät syrjäytymisen jonkinlaiseen sosiaalisen ulottuvuuden vajeeseen. Uudelleen jaon diskurssissa (*redistribute discourse RED*) syrjäytymisen perussyynä nähdään riittämätön toimeentulo. Syrjäytymisen syy ja ydin löytyy tämän lähestymistavan mukaan köyhyydestä. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen ratkaisuna pidetään tällöin panostusta taloudelliseen uudelleenjakoon. Köyhyydellä ei kuitenkaan tarkoiteta ainoastaan taloudellista köyhyyttä, vaan köyhyyden katsotaan ulottuvan laajemmin yksilön resursseihin osallistua ja olla osallinen yhteiskunnassa. Sosiaalisen integraation diskurssissa (*Social Integration SID*) syrjäytyminen liitetään työttömyyteen tai ”taloudelliseen epäaktiivisuuteen”. Syrjäytyneiksi katsotaan yksilöt, jotka ovat työttömiä tai riskissä päätyä työttömiksi. Moraalinen diskurssi (*Moral underclass MUD*) korostaa syrjäytymisen juurisyiden olevan köyhyyden moraalisisissa ja kulttuurisissa syissä ja korjaavana toimenpiteenä

tulisi olla kontrollointi. Tämä lähestymistapa korostaa yhteiskunnan sosiaalista järjestystä ja syrjäytymisriskissä nähdään olevan tietyt ”vaaralliset ryhmät” kuten työttömät, rikollisuuteen taipuvat nuoret miehet ja yksinhuoltajat.

Toisinaan syrjäytymiskeskusteluissa käytetään myös termiä syrjäytetty. Termin käyttö kuvaa syrjäytymisen toteutumistapaa. Syrjäyttämistä voidaan puhua silloin, jos yhteisö haluaa sulkea jonkun tai jotkut ulkopuolelleen tai yksilön aloitteesta silloin, jos yksilö itse haluaa eristäytyä ja syrjäytyä, siis syrjäyttää itse itsensä, yhteisöstä. Syrjäytyminen on usein kuitenkin tulos prosessista, jolloin aktiivista aiheuttajaa on vaikea määritellä. (Sipilä 1985, 73-74.) Yksi syrjäytymisen määrittelyssä haasteista liittyy juuri tähän prosessinomaisuuteen yksilön ja yhteiskunnan rakenteiden vuorovaikutuksessa. Jyrkämä (1986, 42) painottaa syrjäytymisen määrittelyssä tarkkaa pohdintaa siitä mistä ja miten syrjäydytään, jottei käsitteestä muodostu normatiivista välinettä parempiosaisille huonompiosaisten tilanteen kauhistelemiseksi. Jyrkämä (1986) on pyrkinyt jäsentämään syrjäytymistä erilaisten taulukossa 3 kuvattujen ulottuvuuksien avulla. Ulottuvuuksien kautta Jyrkämä pyrkii tuomaan esille syrjäytymisen moniulotteista luonnetta, jossa kuvatut ulottuvuudet ikään kuin kietoutuvat toisiinsa niin, että niiden erottaminen toisistaan saattaa olla mahdotonta. Jyrkämän käyttämiä ulottuvuuksia ovat koulutuksellinen, työmarkkinallinen, sosiaalinen, vallankäytöllinen sekä normatiivinen ulottuvuus. Ulottuvuuksien, niihin liittyvien mekanismien, syiden ja seurausten esittämisellä taulukkomuodossa Jyrkämä on pyrkinyt tuomaan näkyväksi syrjäytymisen jäsentymistä eri alueilla ja toisaalta myös syrjäytymisen prosessinomaista luonnetta. Huomion arvoista on, että Jyrkämä ei ole sisällyttänyt toimeentuloa syrjäytymisen ulottuvuudeksi, mikä tekee mallissa selkeää rajanvetoa syrjäytymisen ja köyhyyden tutkimuksen välille.

Taulukko 3. Syrjäytymisen ulottuvuudet Jyrkämän (1986) mukaan.

	Koulutuksellinen	Työmarkkinallinen	Sosiaalinen	Vallankäytöllinen	Normatiivinen
alueet	koulutusintituutiot	työmarkkinat, työelämä	perhe, lähiyhteisö	yhteiskunnalliset vaikutuskanavat	julkisuus, kansalaismielipiteet
sisällöt	tietojen, taitojen ja valmiuksien vähäisyys tai puuttuminen	työn sisällyksettömyys, huonot työolot, työttömyys ja sen uhka	siteettömyys, ystävyksettömyys, sivullisuus	vallan ja vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen	”normaalisuuden” rikkominen
mekanismit	valikoituminen, valikoituminen koulutusaloille ja -tasoilte	valikoituminen, valikoituminen huonoihin työmarkkina-asemiin, uhrautuminen työttömäksi	avioerot, eristäytyminen/eristyminen lähiyhteisöstä	joutuminen vallankäytön ja kontrollin erityiskohteeksi	leimautuminen ja leimaaminen ”norminrikköjäksi”, poikkeavaksi
syöt ja taustatekijät	kilpailu koulutuspaikoista, ”koulutuskulttuuri”, yksilölliset resurssit	työmarkkinoiden ja työelämän muutokset	perheen ”kriisi”, lähiyhteisöjen mureneminen	vallankäytön monimutkaistuminen, kontrollikoneistojen kasvu	yhteiskunnallisen ilmapiirin koveneminen
seuraukset	resurssien vähäisyys kovenevassa kilpailussa	toimeentulon, terveyteen ym. liittyvät ongelmat	sosiaalisen tuen ja ulkoisen kontrollin heikkeneminen	vähäiset mahdollisuudet itseä koskeviin ratkaisuihin	itseleimaaminen, identiteettiongelmat

Syrjäytymiskäsitteen määrittelyssä piilee vaara määritellä käsite liian ahtaaksi. Käsitteen määrittelyssä tulee huomioida sekä yksilö että yhteiskunta, objektiivinen että subjektiivinen. Syrjäytymisen käsitettä määriteltäessä joudutaan väistämättä tasapainottelemaan sen kanssa, määritelläänkö syrjäytymistä yksilön subjektiivisen kokemuksen, yhteiskunnallisten määritteiden vaiko näiden yhdistämisen kautta. Yhdistettäessä subjektiivista ja objektiivista näkökulmaa tulee pohdittavaksi myös se, onko jommankumman painoarvo toista suurempi. Jyrkämä (1986) esittää esimerkin Sulkusen ym. (1985) tekemästä Lähiöravintolatutkimuksesta, jossa normaaliksi katsottujen sosiaalisten suhteiden ja työelämän ulkopuolelle jääneiden miesten ryhmä on muodostanut oman yhteisyytensä, alakulttuurin, jonka kautta he jäsentävät

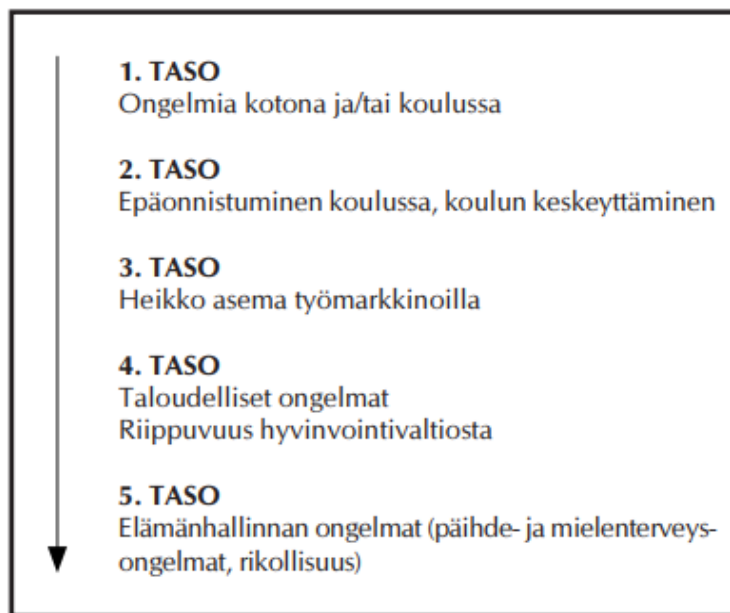
elämäänsä. Esimerkin kautta todentuu se, miten objektiivisesti arvioiden syrjäytyminen ei välttämättä tarkoita vastaavaa syrjään jäämistä yksilön subjektiivisen kokemuksen näkökulmasta. Sipilä (1985, 81-82) tuo esille, ettei ihmiselle riitä pelkkä oleminen, vaan elämiseen kuuluu myös se, että haluaa jotakin, haluaa tulla joksikin ja haluaa ylittää pelkät olemisen rajat. Esimerkiksi arvioitaessa välttämätöntä elintasoa, ei huomioida subjektiivista olemusta siitä, että vähimmäisnormit eivät sisällä yksilön subjektiivista kokemusta niistä tarpeista, jotka tulisi tyydyttää, jotta yksilö kokisi olevansa osa yhteisöä. Yksilö voi siis kokea huono-osaisuutta, vaikka objektiivisesti arvioiden tilanne ei siltä vaikuttaisikaan.

3.4 Syrjäytyminen vuorovaikutteisena prosessina

Syrjäytymistä määriteltäessä tulisi jollain tapaa määritellä mistä ihmiset syrjäytyvät ja miksi ja miten niin tapahtuu (Sipilä, 1985, 72). Syrjäytymisessä on kyse enemmän prosessista kuin tilasta sen kohdistuessa yhtäaikaisesti useisiin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Syrjäytymisen prosessissa yksilö elää keskellä yhteiskunnan ja instituutioiden rakentamia puitteita ja niihin liittyviä ongelmia ja pyrkii ratkomaan niitä. Kyseessä on siis yksilön ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutustila, jossa yhteiskunta toimii määriteltyjen lainalaisuuksien mukaisesti. Yksilö ei kuitenkaan ole ulkopuolinen toiminnan objekti, vaan aktiivinen toimija yhteiskunnan rakenteissa. (Jyrkämä, 1986, 39.) Syrjäytymisen prosessin vuorovaikutteisuuksia kuvaa se, että kummankin osapuolen toiminta vaikuttaa toiseen ja yhtäaikaisesti syrjäytyminen on yhteiskunnan sekä yksilön ongelma. Syrjäytyvä yksilö jää jonkin ulkopuolelle, mutta syrjäytyminen vaikuttaa myös yhteiskunnan toimintaan ja on vastoin hyvinvointivaltion periaatteita. Syrjäytymistä on pidetty jonkinlaisena yhteiskuntaa ja yksilöä yhdistävien siteiden heikkoutena. 1980-luvulla Sipilä nosti perheen ja työn tärkeimmiksi siteiksi yhteiskuntaan ja määritteli syrjäytyneiksi ne, joilla ei ole työtä eikä perhettä. (Sipilä, 1985, 73.)

Syrjäytymisen prosessinomaisuutta voidaan tarkastella ikään kuin elämänkaarellisesti, jossa syrjäytyminen käsitetään huono-osaisuuden syveneväksi jatkumoksi. Prosessi saattaa alkaa jo hyvinkin varhaisessa vaiheessa yksilön elämänkaarta. Järvinen &

Jahnukainen (2001, 133-135) ovat esittäneet syrjäytymisen prosessista hierarkkisen tasomallin (kuvio 3), jossa jo lapsuudessa alkanut huono-osaisuuden kasaantuminen johtaa lopulta syrjäytymiseen. Syrjäytymisessä on kyse yhteiskuntaan ja yksilöä yhdistävien siteiden moninaisesta katkeamisesta ja siihen liittyy lisäksi erilaisia elämänhallinnan ongelmia, riippuvuuksia, sairauksia ja mahdollisesti myös rikollisuutta.

Kuva 1. Syrjäytymisen hierarkkinen malli (Järvinen & Jahnukainen, 2001).

Edellä esitettyä hierarkkinen syrjäytymisen prosessimalli tulee kuitenkin nähdä ideaalituyppeinä viitekehyksenä, johon voidaan suhteuttaa erilaisia syrjäytymisen polkuja. Mallin ei ole tarkoitus esittää syrjäytymisen prosessin etenevän aina ennalta määrättyllä tavalla, vaan sen eri tasoille voidaan kiinnittyä monista syistä ilman aiempien tasojen syrjäytymishistoriaa erilaisten käännekohtien tai yhteiskunnan kehityskulkujen seurauksena. Mallin avulla voidaan lisäksi paikantaa niitä tekijöitä, jotka ovat auttaneet syrjäytymisprosessista ulospääsyyn (Järvinen & Jahnukainen 2001, 135-136.) Syrjäytymisessä voidaan siis katsoa olevan kyse prosessista, jossa huono-osaisuus kasaantuu ja siihen johtavat tapahtumat ikään kuin ketjuttuvat syventäen yksilön huono-osaisuutta ja hyvinvoinnin vajetta entisestään. Toisaalta muutos yhdellä osa-alueella voi kääntää yksilön suunnan koko prosessissa asioiden vaikuttaen toisiinsa positiivisesti.

Syrjäytymistä ei kuitenkaan voida tarkastella vain asioina, joita yksilölle tapahtuu, vaan kuten jo todettu, myös yksilö itse tulee nähdä aktiivisena toimijana syrjäytymisen

prosessissa. Yksilön ongelmalliseen tilanteeseen liittyy lisäksi jonkinlaista elämänhallinnallista ongelmaa ja kyvyttömyyttä huolehtia omista asioistaan tai hallita ongelmien syvenemistä. Tällöin syrjäytymisen prosessiin joutumisen riski kasvaa ja jo yksikin epäonninen tilanne saattaa sysätä yksilön vaikeasti hallittavalle syrjäytymisen kehälle. Toimintakyvyn ja elämänhallinnan haasteiden vaikutuksesta syrjäytyminen voi johtaa laitostumiseen ja kriminalisoitumiseen asti (Kajanoja 2000, 240-241). Ruotsalainen *utslagning* käsite, josta suomalainen syrjäytymiskeskustelukin on saanut alkunsa, on kuvannut alun perin juurikin jonkinlaista pysyväisluonteista avuttomuutta tai sopeutumattomuutta, joiden vuoksi yksilö on jää ulkopuolelle (Sipilä 1985, 74). Siihen on liittynyt kyvyttömyyttä selviytyä ja toisaalta myös ympäristön hyväksynnän puutetta. Jyrkämä (1986) on jäsentänyt yksilön ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutus suhdetta taulukon 4 mukaisesti. Jyrkämä on pyrkinyt havainnollistamaan sitä, että on olemassa yksilöitä, joilla on keskimääräistä heikommalla kyvyt ja resurssit hallita elämäänsä yhteiskunnan tarjoamissa puitteissa. Toisaalta yhteiskunnan tulisi olla sellainen, johon ja jonka instituutioihin yksilöt voivat kiinnittyä. (Jyrkämä, 1986, 50-51.)

Taulukko 4. Yksilön ja yhteiskunnan suhde (Jyrkämä 1986, 51)

Yhteiskunnan päämäärät, tavoitteet ja arvot

		Hyäksytään	Ei hyväksytä
<i>Elämänhallintakyvyt- ja resurssit</i>	On	”menestyjät”	”vaihtoehtoisuudet”
	Ei ole	potentiaaliset syrjäytyjät	vetäytyneet, syrjäytyneet

Taulukon ei ole tarkoitus esittää ilmiötä kaksiluokkaisena, vaan tuoda esille objektiivisen ja subjektiivisen vuorovaikutuksellista suhdetta. Jyrkämän mukaan voidaan puhua objektiivisesta ja subjektiivisesta syrjäytymisestä. Objektiivinen

syrjäytyminen liittyy resurssien ja kykyjen puuttumiseen, kun taas subjektiivisessa syrjäytymisessä on kyse yksilön tietoisesta yhteiskunnan päämäärien ja arvojen hylkäämisestä tai niiden tavoittelemisesta vetäytymisestä. Syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta ei voida ainoastaan kohdistaa toimenpiteitä syrjäytyneisiin, vaan tarkastella myös sitä onko yhteiskunta ja sen tarjoamat puitteet sellaisia, että se tarjoaa riittävästi tuettuja ja hyväksyttäviä vaihtoehtoja olla osa sitä. (Jyrkämä 1986, 50-53,)

Syrjäytymisen olemusta syvempänä elämänhallinnallisena ongelmana on aikaisemmissa tutkimuksissa kuvattu usein työn ja työttömyyden kautta. Yksistään työttömyys ei tee yksilöstä syrjäytynyttä. Työttömyys voi ahdistaa ja aiheuttaa epämiellyttävänä koetun katkoksen normaaliin elämään, mutta tilapäisenä tilanteena työttömyyden aiheuttamat vaikutukset jäävät lyhytkestoisiksi. Kuitenkin, mikäli yksilöllä on jo ennestään kasautunutta huono-osaisuutta kuten sairautta, yksinäisyyttä tai alkoholin liikakäyttöä, voi työttömäksi joutuminen asettaa yksilön vakavalle syrjäytymisen polulle. (Sipilä 1985, 77-78.) Työmarkkinoiden näkökulmasta syrjäytynyt ei enää ole työmarkkinoiden käytettävissä siinä määrin, että vaikka sopiva työ- tai koulutuspaikka ilmaantuu, ei yksilö pysty tarttumaan tähän tilaisuuteen tai siirtymä on erityisen vaikea (Kajanoja 2000, 234).

Syrjäytymisen prosessinomaisuutta voidaan tarkastella myös resurssien näkökulmasta. Resurssien puute yhdellä ulottuvuudella voi aiheuttaa negatiivisen vaikutuksen myös toisella. Kuitenkin huono-osaisuuden ulottuvuuksien väliset suhteet ovat kompleksisia, eikä voida yksiselitteisesti sanoa yhden johtavan tai osoittavan mihin suuntaan syy-seuraussuhteet kulkevat (Bask, 2010, 445.)

Yksilön resurssit ovat sidoksissa yhteiskuntaan. Heikkilä (2000, 174) mainitsee esimerkiksi Kortteisen ja Tuomikosken työttömiä koskevan tutkimuksen, jossa todetaan, että työttömyys ei lisää syrjäytymisen riskiä, jos työtön löytää elämälleen muuta merkitystä ja pystyy turvaamaan kohtuullisen elintason. Yksilöllä tulee tällöin olla kannatteleva lähiyhteisö ja riittävä yhteiskunnan tarjoama tuki. (Heikkilä 2000, 174.) Jos syrjäytymistä tarkastellaan yksilön ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen heikkenemisenä, ei voida sivuuttaa yhteiskunnan rakenteiden ja palvelujen osuutta syrjäytymisen prosessinomaisessa tarkastelussa. Toisaalta on myös huomioitava, että jos syrjäytyneiden ryhmää tarkastellaan yhtenä homogeenisenä ryhmänä, moninainen

ajassa vaihteleva kirjo elämäntapahtumia syrjäytymisen takana jää näkymättömäksi ja tällä on vaikutusta myös korjaavien toimien vaikuttavuuteen (Heikkilä 2000, 178).

Jos syrjäytymistä tarkastellaan prosessina, voidaan keskustelussa erottaa syrjäytymisen prosessi sekä lopputulos eli syrjäytynyt (Helne & Karisto 1992, 523). Kuitenkaan syrjäytymistä koskevissa keskusteluissa ei monesti ole selvää tarkoitetaanko syrjäytyneellä syrjäytymisen prosessiolevaa yksilöä vaiko tosiallisesti syrjäytyntä. Esimerkiksi on melko tavanomaista, että julkisessa keskustelussa puhutaan syrjäytyneistä nuorista, vaikka tosiasiallisesti varsin harva nuori on syrjäytynyt sanan todellisessa merkityksessä. Tällöin tulisikin puhua ehkäpä syrjäytyvistä tai syrjäytymisriskissä olevista nuorista.

3.5 Syrjäytymisen indikaattorit tutkimuksessa

Sosiaalisen ilmiön hankaluuksia ovat aina määrittely ja mittaaminen (Levitas, 2000). Syrjäytymisen mittaamiseksi on tehty useita esityksiä, joissa syrjäytymistä osoittavat indikaattorit ovat olleet erilaisia. Sosiaalisen syrjäytymisen indikaattoreista ei kuitenkaan ole päästy tutkimuksessa yhdenmukaiseen kontekstiin, eikä sosiaalista syrjäytymistä tällä hetkellä voida yksiselitteisesti ja vertailtavasti mitata. Yksi syrjäytymisen mittaamisen vaikeuden syy on se, ettei sen määrittelystä tai siihen johtavista syistä ole päästy yhdenmukaiseen konsensukseen. Ilmiön mittaamisen haasteena on myös se, että syrjäytyminen ei ole pysyvä tila vaan ennemminkin prosessi. Kansainvälisesti syrjäytymisen mittaamista ja syrjäytymisen vertailemista eri maiden välillä vaikeuttaa merkittävästi syrjäytymisen vuorovaikutuksellinen yhteys yhteiskuntaan, jossa yksilö elää.

Suomessa ei ole olemassa suoranaisesti syrjäytymistä koskevia koko väestötason tilastoja eikä syrjäytymisen käsite ole vakiintunut suomalaisissa sosiaalitalastoissa (Suomen virallinen tilasto). Syrjäytymistä on kuvattu ja tilastoitu nuoria koskevan NEET-käsitteen avulla (Not in employment, education or training) tai kuvaamalla syrjäytymistä yksittäisten huono-osaisuutta tai ongelmia kuvaavien ilmiöiden kautta. Syrjäytymistä on virallisesti pyritty tilastoimaan EU2020-strategian tavoitteiden

seurannassa käytettävän AROPE-indikaattorin (At Risk of Poverty or Social Exclusion) kautta. Indikaattori määrittelee köyhyys- ja syrjäytymisriskissä olevaksi henkilön, joka kuuluu pienituloiseen kotitalouteen, jonka työpanos on vuoden aikana ollut vähäinen ja joka kärsii vakavaa aineellista puutetta. Vähintään yhdessä edellä mainituista kolmesta mittarista huono-osaiseksi määrittyvä henkilö katsotaan olevan köyhyys- tai syrjäytymisriskissä. Lisäksi Euroopan Unionin ohjauksessa kerätään tilastotietoja huono-osaisuuden muodoista koskien taloudellisia oloja, työmarkkina-asemaa, työhistoriaa, koulutusta, terveyttä, asuinoloja, sosiaalisia suhteita, velkaantumista sekä elinympäristöjä koskien. Nämä osa-alueet yhdistetään sosiaalisen syrjäytymisen käsitteen alle, mutta varsinaista syrjäytymisen dynamiikkaa ei ole pystytty kuvaamaan tai tutkimaan analyysien kautta (Suomen virallinen tilasto.) Syrjäytymisen mittaaminen puhtaasti yhteiskunnan tuottamien tilastojen valossa saattaa myös peittää alleen syrjäytymiseen liittyvän monimutkaisemman vyyhtimäisyyden, jossa huono-osaisuuden kasaantuminen ja yksilön elämänhallinnan vaikeudet ovat ajaneet yksilön huono-osaisuuden kehälle. Syrjäytymistä mitattaessa onkin tärkeää kysyä riittääkö syrjäytyneen määrittämiseksi yhteiskunnan asettamat indikaattorit vai tulisiko painoarvoa antaa myös yksilön omalle kokemukselle tilanteeseen haasteellisuudesta. Erityisesti siksi, että syrjäytymisen vähentämiseen ja ennaltaehkäisyyn tähtäävät toimenpiteet voitaisiin kohdistaa oikein.

Suomessa Matti Heikkilä on tehnyt tarkasteluja koko väestön tasolla huono-osaisuuden kasaantumisesta ja niiden välisistä yhteyksistä jo 1990-luvun alussa vuoden 1986 elinolututkimuksen aineistoa käyttäen. Heikkilän tutkimia hyvinvoinninpuutteita olivat tulot, asumistaso, terveys, sosiaaliset suhteet, työ, yhteiskunnallinen aktiivisuus ja vapaa-aika. Tutkimuksen tuloksissa havaittiin, että pienituloisuus liittyi vahvasti erityisesti epävakaiseen työmarkkina-asemaan sekä matalaan asumistasoon muodostaen melko selkeän materiaalsen huono-osaisuuden ulottuvuuden. Puutteiden välisten korrelaatioiden tarkastelun kautta Heikkilä havaitsi tutkimuksessaan myös, että terveysongelmat sekä heikko sosiaalinen kiinnittyminen muodostuivat erillisongelmiksi, jotka eivät korreloineet yhtä vahvasti muiden puutteiden kanssa. Lisäksi Heikkilä havaitsi huono-osaisuuden kasaantumisen paikantuvan keski-ikäisiin ja eläkeläisiin, perheettömiin ja yksinhuoltajaperheisiin, työvoiman ulkopuoliseen väestöön sekä hieman naisia enemmän miehiin. (Heikkilä, 1990; Heikkilä, 1992.) Jo tuolloin Heikkilä totesi, että huono-osaisuuden kasaantumisessa köyhyys ja taloudellisten resurssien

puute on vain yksi osatekijä eikä pelkkä pienituloisuus yksinään vielä tuota syrjäytymistä (Heikkilä 1992, 507).

Tuoreempaa suomalaista syrjäytymistutkimusta on tehty pääosin koskien rajatumpaa kohderyhmää koko väestötason tarkastelun sijaan. Esimerkiksi Karvonen ja Kestilä (2014) tutkivat huono-osaisuuden kasaantumista 18-29-vuotialla tarkastellen elinoloja, koulutusta, työllisyyttä, taloudellista huono-osaisuutta, terveyden huono-osaisuutta sekä sosiaalista huono-osaisuutta. Tutkimuksessaan he tarkastelivat myös huono-osaisuuden kasaantumista tarkastelemalla, kuinka suurelle osalle nuorista kasaantui kaksi tai 3 tai useampia huono-osaisuuden indikaattoria. Turun yliopistossa on tehty tutkimusta hyvinvointipuutteiden ja sosiaalisten ongelmien kasaantumisesta toimeentuloasiakkailta, jossa hyvinvointipuutteiden, toimeentulo-ongelmien, sosiaalisen pääoman lisäksi tarkastellaan elämänhallinnan ongelmia (esim. Forssén & Ritakallio 2015).

Kansainvälisten syrjäytymisen tutkimukseen keskittyvien tutkimuslaitosten välillä on eroja siinä, miten ne lähestyvät sosiaalisen syrjäytymisen käsitettä ja millaisia indikaattoreita ne liittävät ilmiöön. Center of the Analysis of Social Exclusion (CASE) määrittelee syrjäytymistä omaisuuden kautta. CASE pitää syrjäytymisen indikaattoreina säästöjen sekä omaisuuden puutteen. Heidän lähestymistavassaan myös asuminen liitetään omaisuuteen. Institute of Public Policy research (IPRR) pitää syrjäytymisen indikaattoreina vähäistä koulutusta, työttömyyttä, pieniä tuloja ja puutteellista terveyttä. Social Exclusion Unit (SEU) näkevät syrjäytymisen liittyvän ongelmien kasaantumiseen eri elämän alueilla. He pitävät syrjäytymisen indikaattoreina työttömyyttä, ”heikkoja taitoja”, heikkoa toimeentuloa, huonoja asuinoloja, deprivoitunutta asuinalueita, puutteellista asuinympäristöä ja perheongelmia. (Levitas, 2006, 127-130.)

Burchardt (2000) käyttää neljää eri ulottuvuutta sosiaalisen syrjäytymisen osoittamiseksi analysoidessaan sosiaalisen syrjäytymisen esiintyvyyttä The British Household Panel Survey aineiston pohjalta. Nämä neljä ulottuvuutta ovat kulutus (*consumption*), tuottavuus (*production*), poliittinen sitoutuminen (*political engagement*) ja sosiaalinen vuorovaikutus (*social interaction*). Kulutus ulottuvuudella tarkoitetaan kohtuullista elintasoja ja tässä ulottuvuudessa syrjäytyneiksi määritellään ne, joiden kotitalouden koon mukaan lasketut nettotulot ovat alle puolet keskiarvotulosta. Tuottavuus ulottuvuus tarkastelee yksilön sosiaalista aktiivisuutta ja tässä

ulottuvuudessa ”mukana oleviksi” määritellään ne, jotka ovat palkkatyössä, koulutuksessa, eläkkeellä ikänsä puolesta tai hoitavat perheenjäseniään. Tässä ulottuvuudessa suurimpia syrjäytyneiden ryhmiä ovat työttömät, muutoin kuin iän perusteella eläköityneet, pitkäaikaissairaat ja muulla tavoin työkyvyttömät sekä muut, jotka eivät sovi aiemmin mainittuihin sosiaalisesti aktiivisiksi katsottuihin ryhmiin. Poliittisen sitoutumisen ulottuvuudella tarkastellaan yksilöiden osallistumista demokraattisiin prosesseihin tai muutoin äänensä kuuluville tuomista yhteisössä. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ulottuvuutta liittyy sosiaalisiin suhteisiin ystävien tai perheiden kanssa. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ulottuvuutta tarkasteltiin analyysissä yksilön sosiaalisen tuen saantimahdollisuuksien kautta. Vastaajalta kysyttiin, onko hänellä joku, joka kuuntelee, auttaa kriisitilanteissa, jonka kanssa voi rentoutua, arvostaa sinua ja lohduttaa tarvittaessa. Vastaaja katsottiin syrjäytyneeksi tällä ulottuvuudella, mikäli tällä oli puutetta yhdelläkin näistä osa-alueista. Tutkimuksessa tarkasteltiin lisäksi eri ulottuvuuksien välisiä suhteita sekä korrelaatiota. Tulosten perusteella tuottavuus-ulottuvuus ennusti eniten syrjäytymistä myös muista ulottuvuuksista. 53 % tuottavuus ulottuvuuden perusteella syrjäytyneistä oli syrjäytyneitä myös jollain muulla ulottuvuudella.

Halleröd & Larsson (2008) ovat tutkineet Ruotsissa erilaisten hyvinvoinnin ongelmien ja köyhyyden välisiä suhteita ja pyrkineet muodostamaan niiden välisten suhteiden avulla klustereita, jotka kuvaavat ongelmien linkittymistä toisiinsa. Tulosten perusteella työttömyys, taloudelliset vaikeudet, pitkittyneet terveysongelmat ja psykologinen oireilu kuten toistuva päänsärky, unettomuus, yksinäisyys ja masentuneisuus ovat eniten yhteydessä hyvinvoinnin ongelmiin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Halleröd & Larsson 2008; Halleröd & Bask, 2007). Bask (2009) on määritellyt sosiaalisen syrjäytymisen tutkimuksessaan sosiaalisesti syrjäytyneeksi henkilön, joka kärsii vähintään kahdesta seuraavista kuudesta hyvinvointiongelma: pitkittynyt työttömyys, taloudelliset ongelmat, terveydelliset ongelmat, kokemukset väkivallan uhasta, ahtaat asuinolot ja sosiaalisten suhteiden puute.

Bask (2010) on lisäksi tutkinut hyvinvoinnin puutteiden kasaantumista ja ilmaantuvuutta eri ryhmien kesken. Tutkimuksessaan Bask tutki vuosina 1994-1995 ja 2002-2003 kerätyistä ruotsalaisten elinoloja kuvanneista aineistoista hyvinvointipuutteiden ilmenemistä eri ryhmien kesken. Bask käytti hyvinvoinnin

puutteiden indikaattoreina pitkittyntä työttömyyttä, taloudellisia vaikeuksia, terveysongelmia, väkivallan uhan kokemista, ahtaita asuinoloja, läheisten ystävien puutetta ja univaikeuksia. Hyvinvoinnin puutteiden esiintymistä ja niiden kasaantumista tarkasteltiin eri sukupuolten, ikäryhmien, perhetyypin, synnyin taustan, koulutustasojen ja sosio-ekonomisen asemien välillä. Myös Baskin tutkimuksen perusteella osoitettiin, että hyvinvointiongelmat klusteroituvat. Tulosten perusteella hyvinvoinnin puutteet kasaantuivat erityisesti maahanmuuttajataustaisilla ja sinkkotaloudessa (sekä yksinhuoltajat että lapsettomat) elävillä. Sukupuolten väliltä ei löydetty merkittävää eroa puutteiden kasaantumisessa. Kuitenkin huomattiin, että naiset kokivat miehiä useammin väkivallan uhkaa ja uniongelmia, miesten kärsiessä enemmän läheisten ystävien puutteesta.

4 TUTKIMUSASETELMA

Tämän tutkimuksen tutkimusasetelman lähtökohtana on luoda oma esitys syrjäytymisen mittaamiseksi. Luodun mittarin kautta pyritään vastaamaan yksinkertaiseltakin kuulostavaan kysymykseen siitä, kuka on syrjäytynyt 2020-luvun Suomessa. Kuten aiemmin esitetty teoreettinen pohjustus aiheeseen kuitenkin osoittaa, ei kysymykseen vastaaminen ole kovinkaan yksiselitteistä. Tässä tutkimuksessa syrjäytyminen käsitetään moniulotteisena huono-osaisuuden kasaantumisesta, johon liittyy yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkenemistä vuorovaikutuksellisissa prosessissa, mitä ei voida kuvata ainoastaan objektiivisista mittareista käsin. Tarkoituksena on siis muodostaa esitys syrjäytymisestä yhdistäen samoihin indikaattoreihin sekä objektiivista arviointia että yksilön subjektiivista kokemusta omasta tilanteestaan. Muodostunutta syrjäytymisen mittaria sovelletaan tutkimusaineistoon ja tätä kautta vastataan kysymykseen siitä, kuka on syrjäytynyt 2020-luvun Suomessa. Mittarin rakentamisessa hyödynnetään sekä aiempaa tutkimusta ja teoreettista viitekehystä että aineistoa analysoidessa tehtäviä havaintoja.

Operationalisoidun empiirisesti rakennetun mittarin avulla pyritään tarkastelemaan syrjäytymisen paikantumista 2020-luvun Suomessa vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

1. Kuka on syrjäytynyt 2020-luvun Suomessa?
 - i) Mihin ikäryhmiin syrjäytyminen paikantuu?
 - ii) Onko syrjäytymisen paikantumisessa eroja sukupuolten välillä?
 - iii) Mihin koulutusasteeseen syrjäytyminen paikantuu?
 - iv) Mikä on syrjäytyneiden kotitaloustyyppi?
 - v) Missä syrjäytyneet asuvat?
 - (1) Omistusasunnossa vai vuokralla?
 - (2) Maaseudulla, pääkaupunkiseudulla, pienissä vai suurissa kaupungeissa?

Syrjäytymisen paikantumista tarkastellaan siis sosio-demografisten tekijöiden (ikä, sukupuoli, koulutusaste, kotitaloustyyppi, asunnon hallintamuoto) ja spatiaalisesti maantieteellisen sijainnin suhteen.

4.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona on käytetty vuonna 2020 Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineen keräämä tutkimusaineisto väestöryhmien välisistä hyvinvointieroista ja hyvinvointiongelmien paikantumisesta eli ns. KONSE-aineisto. Aineiston sisältö koskee toimeentulon ja muiden hyvinvoinnin osatekijöiden välistä suhdetta ja tarjoaa mahdollisuuden tutkia mielipiteitä hyvinvoinnin välttämättömyyksistä, subjektiivista hyvinvointia sekä asenteita. Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty lokamarraskuun 2020 aikana. Aineiston keruu on toteutettu posti- ja verkkokyselynä. 12 000 henkilön satunnaisotanta kohdistui 18-79 vuotiaisiin suomea äidinkielenään puhuviin henkilöihin, joilla on vakinainen osoite Suomessa. Kyselyyn on vastannut 3266 henkilöä, jolloin vastausprosentiksi muodostuu 27,2 %. (Anttila ym. 2022, 5-11.)

Käsittelyvaiheessa aineistosta on poistettu sellaiset havaintoyksiköt, joiden puuttuvien arvojen vuoksi mukaan ottaminen selitettäviin muuttujiin ei ole ollut mahdollista ja nämä havaintoyksiköt olisivat osaltaan voineet vääristää saatuja tuloksia. Poistettavia havaintoyksikköjä löytyi yhteensä 81, mikä on 0,2 % koko aineistosta. Lukumäärä on varsin pieni suhteutettuna kokonaisaineistoon, joten havaintoyksiköiden poistaminen ei vaikuta merkittävästi tutkimuksen luotettavuuteen. Aineiston käsittelyn jälkeen tässä tutkimuksessa tarkasteltavien havaintoyksikköjen lukumäärä on 3184 vastaajaa.

Selitettävät muuttujat

Selitettävinä muuttujina tutkimuksessa käytetään aiemman tutkimuksen ja teoreettisen viitekehyksen perusteella tässä tutkimuksessa operationalisoitua ja rakennettua syrjäytymistä kuvaavaa kaksiluokkaista muuttujaa ja tähän muuttujaan sisältyviä syrjäytymisen ulottuvuuksia. Syrjäytymistä indikoivia ulottuvuuksia on yhteensä kuusi. Nämä ulottuvuudet ovat yhteiskunnallinen osallistuminen, toimeentulo, sosiaaliset suhteet, koettu terveydentila, asumistaso ja tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin. Kuudesta ulottuvuudesta rakennettua syrjäytymistä kuvaavan muuttujan avulla aineisto luokitellaan syrjäytyneisiin ja ei-syrjäytyneisiin. Sekä syrjäytymistä että sen ulottuvuuksia kuvaavat selitettävät muuttujat ovat kaksiluokkaisia, mikä mahdollistaa selitettävien muuttujien binääriset tarkastelut ristiintaulukoimalla selittävien muuttujien luokissa. Syrjäytymisen ulottuvuudet, niiden rakentuminen sekä varsinainen syrjäytymistä kuvaava muuttuja on kuvattu tarkemmin luvussa 5.1 Syrjäytymisen ulottuvuudet.

Selittävät muuttujat

Syrjäytymisen paikantumista tarkasteltaessa selittävinä muuttujina käytetään ikää, sukupuolta, koulutustasoa, kotitaloustyyppiä, asumismuotoa ja asumisen sijaintia. Selittävien muuttujien jakaumat aineistossa on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 5. Selittävien muuttujien suorat jakaumat aineistossa.

Ikä	N	%
18-30	355	11,1
31-45	498	15,6
46-65	1204	37,8
yli 65	1123	35,3
Sukupuoli		
Mies	1381	43,4
Nainen	1774	55,7
Korkein koulutus		
Ei loppuun suoritettua peruskoulutusta	366	11,5
Ammatillinen koulutus	760	23,9
Keskiasteen tutkinto	928	29,1
Ammattikorkeakoulututkinto	446	14
Akateeminen tutkinto	653	20,5
Asumismuoto		
Omistusasunto	2448	76,9
Vuokra-asunto	620	19,5
Muu asumismuoto	110	3,5
Kotitaloustyyppi		
Sinkkotalous	815	25,6
parisuhteessa EI lapsia	1750	55
parisuhteessa JA lapsia	498	15,6
Asuinpaikka nykyään		
pieni maaseutupaikkakunta	718	22,6
pieni/keskikokoinen kaupunki (<50000	933	29,3

asukasta)		
pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	612	19,2
muu suuri kaupunki (>50000 asukasta)	881	27,7

Ikä

Vastaajien ikää tarkastellaan neliluokkaisen muuttujan kautta. Vastaajien ikä on muodostettu kysymyslomakkeen syntymävuotta koskeneen kysymyksen pohjalta. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat ikäluokat ovat: 18-30 -vuotiaat, 31-45-vuotiaat, 46-65 vuotiaat ja yli 65 vuotiaat.

Sukupuoli

Sukupuolen osalta syrjäytymisen ja syrjäytymisen ulottuvuuksien paikantumista tarkastellaan miesten ja naisten osalta. Tarkastelusta on jätetty pois vastaajat, jotka ovat ilmoittaneet sukupuolekseen muu, sillä näiden vastaajien tarkastelu ei ole tutkimuksen kannalta tarkoituksen mukaista erittäin pienen vastaajamäärän vuoksi.

Koulutus

Tyypillisesti syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessa matalaa koulutusta tai koulutuksen puuttumista on usein käytetty syrjäytymistä indikoivana tekijänä selittävän tekijän sijaan. Tässä tutkimuksessa koulutus on kuitenkin haluttu pitää syrjäytymistä selittävänä muuttujana. Erityisesti nuorten syrjäytymistä ja syrjäytymisriskiä käsittelevissä tutkimuksissa koulutuksen pitäminen syrjäytymistä indikoivana tekijänä on perusteltua, sillä nuorten keskuudessa opiskelu ja koulutus ovat keskeisiä elämänvaiheeseen liittyviä instituutioita yhteiskuntaan ja yhteisöihin kiinnittymisessä. Koulutuksen merkitys on myös muuttunut ajan saatossa ja koulutuksen merkitys sosiaalisena pääomana on myös merkittävä puhuttaessa nykyajan nuorista ja heidän kiinnittymisestään työelämään. Tässä tutkimuksessa syrjäytymisen paikantumista tarkastellaan kuitenkin koko 18-79 vuotiaassa väestössä, jolloin koulutuksen merkitys

yhteiskuntaan kiinnittävänä tekijänä ei ole samalla tapaa korostunut. Koulutuksen merkitys työelämään kiinnittymisessä on muuttunut ajassa. Nykyisin jokin peruskoulun jälkeinen koulutus on lähestulkoon ehdoton työelämään pääsemiseksi, mutta näin ei toki ole aina ollut. Osa tämän tutkimuksen kohderyhmästä kuuluu ikäluokkiin, joiden yhteiskunnallisessa kiinnittymisessä koulutus ei välttämättä ole ollut yhtä merkittävässä roolissa. On myös haastavaa erottaa sitä, onko koulutuksen ulkopuolelle jääminen syy vai seuraus muusta jo varhaisessa vaiheessa alkaneesta huono-osaisuuden kasaantumisesta. Lisäksi kattavinkaan koulutus ei välttämättä riitä yksilön elämänhallinnan ollessa vajavaista. Korkeakoulutuksesta ei ole hyötyä, jos yksilö ei ahdistuksen, masennuksen, itseinhon ja sosiaalisten ongelmien vuoksi ole kykenevä toimimaan osaamisensa mukaisesti työelämässä (Järventie 2000, 153). Koulutusastetta kuvaava muuttuja on muodostettu kyselylomakkeen kysymyksen 8. Mikä on korkein koulutuksesi? perusteella.

Kotitaloustyyppi

Kotitaloustyyppinä ovat sinkkotalous, parisuhteessa ei lapsia sekä parisuhteessa ja lapsia. Sinkkotalouksiin kuuluvat sekä yksinasuvat että yksinhuoltajat. Nämä kaksi kotitaloustyyppiä on yhdistetty, sillä yksinhuoltajavastaajien määrä aineistossa oli varsin pieni. Myös Bask (2010) on käyttänyt Ruotsissa syrjäytymistä koskevissa tutkimuksissaan käsitettä sinkkotalous käsittäen tällä sekä yksinasuvat että yksinhuoltajat. Tarkastelusta on jätetty kokonaan pois vanhempien luona asuvat vastaajat pienen tapausmäärän vuoksi.

Asumismuoto

Asumismuotoa kuvaava muuttuja jakaa aineiston vastaajat omistusasunnossa, vuokra-asunnossa tai jossain muussa asumismuodossa asuviin. Asumismuotoa kuvaava muuttuja muodostettiin kyselylomakkeen asumismuotoa koskeneen kysymyksen avulla. Alkuperäisen muuttujan luokkia yhdisteltiin niin, että luokan omistusasunto muodostavat sekä velalliset että velattomat omistusasunnossa asuvat ja vuokralla-asuvien ryhmän muodostavat yksityisessä ja kaupungin tai yleishyödyllisen yhteisön vuokra-asunnossa asuvat. Muu asumismuoto ryhmä koostuu vastaajista, jotka olivat

valinneet vastausvaihtoehdon asumisoikeusasunto tai muu asumismuoto. Asumisoikeusasunnon lisäksi muu asumismuoto ryhmään kuuluvat asuvat avovastauksien perusteella puolison tai mies- tai naisystävän luona, hoivakodissa tai muussa palveluasumisen muodossa, perikunnan omistamassa kiinteistössä tai vanhemman omistamassa asunnossa.

Asumisen sijainti

Asumisen sijaintia tarkastellaan kyselylomakkeen kysymyksen 5. Millaisella asuinpaikalla asuit 14-vuotiaana ja missä asut nykyisin? nykyistä asuinpaikkaa koskevan vastauksen perusteella. Tarkasteltavia ryhmiä ovat pieni maaseutupaikkakunta, pieni/keskikokoinen kaupunki (<50 000 asukasta), pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen sekä muu suuri kaupunki (>50 000 asukasta).

Selittävien muuttujien jakaumia tarkasteltaessa havaittiin, että aineistossa ovat yliedustettuina ikäluokkiin 46-65 (37,8 %) ja yli 65 (35,3 %) kuuluvat henkilöt. Sukupuolen osalta vastanneista naisia on hieman suurempi osa verrattuna miehiin. Korkeinta koulutusastetta tarkasteltaessa suhteessa vähiten vastaajia luokituu ryhmiin ei loppuun suoritettua tutkintoa sekä ammattikorkeakoulututkinto. Suhteessa eniten vastaajista on keskiasteen tutkinnon suorittaneita. Asumismuodon osalta selkeästi suurin osa (76,9 %) asuu omistusasunnossa ja yleisin kotitaloustyyppi on parisuhteessa EI lapsia (55,0 %). Asuinpaikan suhteen aineisto on melko tasaisesti jakautunutta, mutta huomionarvoista on se, että jakauma ei vastaa asuinpaikan jakautumista Suomessa, sillä pääkaupunkiseudulla asuvien määrän tulisi olla suhteessa suurempi.

Tutkimusasetelman kannalta on oleellista myös kiinnittää huomiota siihen, että tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nimenomaisesti kaikkein huono-osaisimpien ryhmästä. On todennäköistä, että tämän nimenomaisen ryhmän vastaajia on vastaajissa todellisuutta vähemmän, sillä kyselytutkimusten vastauskadon on todettu olevan suurempaa huono-osaisten vastaajaryhmien osalta. Lisäksi on huomioitava, että tutkimuksen perusjoukon muodostavat Suomessa vakituisesti asuvat eli ns. kotitalousväestö, jolloin osoitteettomat esimerkiksi vankiloissa, hoitolaitoksissa tai ulkomailla asuvat jäävät ulkopuolelle. (Niemelä & Saari 2013, 8.) Kyselylomake on

lähetetty lisäksi vain suomenkieliselle väestölle. Maahanmuuttajat sekä ruotsinkielinen väestö on näin ollen rajautunut tutkimuksen perusjoukon ulkopuolelle.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Pohjautuen aiempiin tutkimuksiin, teoreettiseen viitekehykseen sekä aineistonkeruussa käytettyyn kyselylomakkeeseen tutkimuksessa pyritään muodostamaan syrjäytymisen ulottuvuuksia kuvaavia muuttujia. Syrjäytymistä kuvaavien ulottuvuuksien avulla pyritään muodostamaan käyttökelpoinen syrjäytymistä osoittava mittari, jonka avulla tutkimuksen aineistosta etsitään vastausta kysymykseen mihin syrjäytyminen paikantuu 2020-luvun Suomessa. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi yksittäisten syrjäytymistä kuvaavien ulottuvuuksien paikantumista selittävien muuttujien luokissa. Tutkimuksessa sovelletaan kvantitatiivista tutkimusotetta. Sekä varsinaisessa syrjäytymistä kuvaavassa muuttujassa että syrjäytymien ulottuvuuksia kuvaavissa muuttujissa pyritään huomioimaan objektiivisen tarkastelun lisäksi myös yksilön subjektiivinen kokemus omasta tilanteestaan.

Muodostettuja syrjäytymistä kuvaavia ulottuvuuksia ovat passiivinen yhteiskunnallinen osallistuminen, toimeentulovaikkeudet, sosiaalisten suhteiden puute, heikko koettu terveys, matala asumistaso sekä koettu tyytymättömyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin. Ulottuvuuksia kuvaavia muuttujia muodostettaessa on tarkastelu ennen kaikkea niiden sisällöllistä soveltuvuutta tutkittavan aiheen kuvaamisessa. Lisäksi on tarkasteltu muuttujien keskinäisiä korrelaatioita sekä esiintyvyyttä aineistossa.

Syrjäytymisen ulottuvuuksien esiintymistä selittävien muuttujien luokissa tarkastellaan binääristen ristiintaulukointien kautta. Ristiintaulukointien avulla voidaan tarkastella yleisellä tasolla selitettävien muuttujien yhteyttä syrjäytymisen ulottuvuuksiin. Muuttujien välisen yhteyden voimakkuutta ja tilastollista merkitsevyyttä tarkastellaan Pearsonin khiin neliö -testistä saadun p-arvon avulla. Jos p-arvo on pienempi kuin 0,05 on muuttujien välillä tilastollisesti melkein merkitsevä yhteys. P-arvon ollessa pienempi

kuin 0,001 tilastollisesti merkitsevä yhteys on erittäin merkitsevä (Nummenmaa 2009,148).

Ulottuvuuksia kuvaavien binääristen muuttujien avulla muodostetaan varsinainen syrjäytymistä kuvaava selitettävä muuttuja. Muuttujan avulla aineisto luokitellaan syrjäytyneisiin ja ei-syrjäytyneisiin. Myös syrjäytymistä kuvaavan muuttujan jakautumista selittävien muuttujien luokissa tarkastellaan binääristen ristiintaulukointien avulla. Lisäksi mallin sopivuutta, selitystarkkuutta, ennustustarkkuutta ja selittäjien merkityksellisyyttä tarkastellaan logistisella regressioanalyysillä (Nummenmaa 2009, 337). Logistisella regressioanalyysillä voidaan tarkastella mallin sopivuutta, selitystarkkuutta, ennustustarkkuutta ja selittäjien merkityksellisyyttä tarkastelussa olevaan ilmiöön (Nummenmaa 2009, 337). Logistisella regressioanalyysillä pyritään entisestään tarkistamaan ja varmentamaan ristiintaulukoinneista saatuja havaintoja.

5 KUKA ON SYRJÄYTYNYT?

5.1 Syrjäytymisen ulottuvuudet

Tässä tutkimuksessa syrjäytyminen käsitetään prosessimaisena huono-osaisuuden ja hyvinvointipuutteiden kasaantumisenä. Huono-osaisuutta voi esiintyä useilla elämän osa-alueilla, eikä heikko tilanne yhdellä osa-alueella vielä tee henkilöstä syrjäytyntä. Jotta yksilö luokituu syrjäytyneeksi, tulee huono-osaisuutta kasaantua riittävästi. Tutkimuksessa pyritään myös erottelemaan usein rinnakkain ja sekaisin käytetyt syrjäytyntä ja syrjäytymisriskissä oleva käsitteet. Pyrkimyksenä on, että muodostetut ulottuvuudet sekä syrjäytymistä kuvaava mittari rakentuvat riittävän tiukoiksi, jotta syrjäytyneiksi luokituvat henkilöt, joiden tilanne on merkittävästi valtaväestöä heikompi.

Lisäksi ulottuvuuksiin pyritään tuomaan yksilön subjektiivista kokemusta tilanteestaan objektiivisen tarkastelun rinnalle. Kuten aiemmin todettu, subjektiivisen hyvinvoinnin merkitys on sitä tärkeämpi, mitä korkeampi elintaso yhteiskunnassa on. 2020-luvun

Suomessa elintason voidaan katsoa olevan varsin korkea, joten subjektiivisen hyvinvoinnin merkitys syrjäytymistutkimuksessa on entistä perustellumpaa verrattuna esimerkiksi 1980- ja 1990- lukujen syrjäytymis- ja köyhyystutkimuksiin.

Syrjäytymisen ulottuvuudet on muodostettu teoreettisen viitekehyksen, aiemman tutkimuksen sekä tutkimuksessa käytetyn aineiston tarkastelun avulla. Merkittävin taustateoria ulottuvuuksien muodostamisessa on ollut Allardtin (1976) hyvinvoinninulottuvuuksia ja niiden mittaamista kuvaava nelikenttä. Taulukossa 6 on esitetty tämän tutkimuksen syrjäytymisen ulottuvuuksien sijoittumista Allardtin (1976) nelikenttään.

Taulukko 6. Syrjäytymisen ulottuvuudet Allardtin (1976) nelikenttää mukaillen.

	Hyvinvointi	Onnellisuus
Elintaso	<p>Elintaso (Having)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asumistaso • Yhteiskunnallinen osallistuminen • Koettu terveydentila 	<p>Tyytymättömyysasenteet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimeentulo
Elämänlaatu	<p>Yhteisyysuhteet (Loving)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosiaaliset suhteet <p>Itsensä toteuttaminen (Being)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin 	<p>Viihtyvyydasenteet</p>

Huomion arvoista on myös se, että ulottuvuudet eivät ole toisistaan irrallisia, vaan niillä mitä todennäköisemmin on keskinäisiä vaikutussuhteita. Erityisesti subjektiivisen

tyytyväisyyden omaan elämään voidaan ajatella rakentuvan usean eri osa-alueiden kokemuksista muodostuen (Diener & Ryan 2009, 391). Esimerkiksi van Praag ym. (2003) ovat esittäneet, että yleinen tyytyväisyys omaan elämään muodostuu perheen- ja asumisen, työn ja toimeentulon sekä vapaa-ajan ja harrastusten kokemusten kautta.

5.1.1 Yhteiskunnallinen osallistuminen

Yhteiskunnallisella osallistumisella tarkoitetaan yksilön mukana olemista yhteiskunnan aktiivisena toimijana. Yhteiskunnallisen osallisuuden aktiivisuutta tarkastellaan tässä tutkimuksessa Burchardtin (2000) yhtenä neljästä syrjäytymistä kuvaavasta ulottuvuudesta käyttämää tuottavuus ulottuvuutta mukaillen. Burchardtin tuottavuus ulottuvuus määrittelee yhteiskuntaan kiinnittymistä ja aktiivisena osallistujana toimimista usein käytettyä työssä/työtön jakoa laajemmin. Tässä tutkimuksessa ulottuvuudesta käytetään nimitystä yhteiskunnallinen osallistuminen. Yhteiskunnallisen osallistumisen ulottuvuudella syrjäytyneitä ovat ne, joiden yhteiskunnallinen osallistuminen on passiivista. Passiiviseksi luokituvat ne vastaajat, jotka eivät ole työssä, opiskele, hoida perheenjäseniään kotona tai ole eläkkeellä ikänsä puolesta. Vanhuuseläkeiän ikärajana on käytetty 63 ikävuotta.

Yhteiskunnallista osallisuutta on tarkasteltu KONSE-lomakkeen kysymyksen 9. Oletko tällä hetkellä töissä kokopäiväisenä, töissä osa-aikaisena, työtön tai lomautettu, eläkkeellä, opiskelemassa, kotiäitinä/ -isä tms., jokin muu, mikä? avulla. Yhteiskunnallisen osallistumisen ulottuvuudella passiivisiksi määrittyvät siten vastaajat, jotka ovat valinneet vastausvaihtoehdon työtön tai lomautettu, jokin muu tai eläkkeellä, jos vastaajan ikä on alle 63-vuotta. Tällä tavoin yhteiskunnallisen osallistumisen ulottuvuudella passiivisiksi tällä ulottuvuudella syrjäytyneiksi luokitettavia vastaajia on aineistossa 7,1 % (n=225) (Taulukko 7).

Taulukko 7. Yhteiskunnallisen osallistumisen jakautuminen aineistossa

Yhteiskunnallinen osallistuminen		
	N	%
Passiivinen	225	7,1
Aktiivinen	2959	92,9
Yhteensä	3184	100

Taulukossa 8 on kuvattu yhteiskunnallisen osallistumisen jakautumista selittävien muuttujien luokissa. Taulukosta nähdään, että yhteiskunnallisessa osallistumisessa on tilastollisesti merkitsevää vaihtelua iän, koulutuksen ja kotitaloustyyppin suhteen.

Taulukko 8. Yhteiskunnallisen osallistumisen osuudet selittävien muuttujien luokissa.

Yhteiskunnallinen osallistuminen % (N)			
Ikä (p<0,001) ***	Passiivista	Aktiivista	Yhteensä
18-30	6,2 (22)	93,8 (333)	100 (355)
31-45	8,2 (41)	91,8 (457)	100 (498)
46-65	13,5 (162)	86,5 (1042)	100 (1204)
yli 65	0	100 (1123)	100 (1123)
Sukupuoli (p=0,193)			
Mies	7,7 (106)	92,3 (1275)	100 (1381)
Nainen	6,5 (115)	93,5 (1659)	100 (1774)
Koulutus (p<0,001) ***			
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	9,6 (35)	90,4 (331)	100 (366)

Ammattikoulutus	10,5 (80)	89,5 (680)	100 (760)
Keskiaste	7,1 (66)	92,9 (862)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	4,5 (20)	95,5 (426)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	2,9 (19)	97,1 (634)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omistusasunto	4,8 (118)	95,2 (2330)	100(2448)
Vuokra-asunto	15,5 (96)	84,5 (524)	100 (620)
Muu asumismuoto	10,0 (11)	90,0 (99)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,001) ***			
Sinkkotalous	11,4 (93)	88,6 (722)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	5,5 (96)	94,5 (1654)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	5,0 (25)	95,0 (473)	100 (498)
Asuinpaikka (p=0,073)			
Pieni maaseutupaikkakunta	6,5 (47)	93,5 (671)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (<50000 asukasta)	8,5 (79)	91,5 (854)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	5,1 (31)	94,9 (581)	100 (612)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	7,4 (65)	92,6 (816)	100 (881)

(p<0,05; p<0,01**; p<0,001***)*

Yhteiskunnallista osallistumista tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että koko yli 65-vuotiaiden ryhmä määrittyy aktiiviseksi yhteiskunnallisen osallistumisen osalta, sillä he täyttävät kriteerin eläkkeellä ikänsä puolesta, kun vanhuuseläkkeen ikärajana on tässä tutkimuksessa käytetty 63 ikävuotta. Iän osalta tuloksista voidaan silti havaita, että yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuuden esiintyminen kasvaa iän nousun myötä. Osaltaan tätä selittää vanhempien ikäryhmien eläköityminen ennen 63-vuoden ikää.

Koulutuksen osalta yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuutta esiintyy useimmiten niiden keskuudessa, joilla ei ole loppuun suoritettua tutkintoa tai, jotka ovat suorittaneet ammattitutkinnon. Suoritetun koulutusasteen noustessa yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuuden esiintyminen vähenee.

Kotitaloustyyppin osalta yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuutta esiintyy merkittävästi useammin sinkkotalouksissa. Yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuus on myös yleisempää vuokra-asujilla ja niillä, joiden asumismuoto on muu verrattuna omistusasunnossa asuviin.

5.1.2 Toimeentulo

Toimeentulo -ulottuvuudella tarkastellaan yksilön subjektiivista kokemusta siitä, miten tämä kokee tulevansa toimeen nykytilanteessa. Toimeentulon osa-alueella syrjäytyneiksi luokituvat ne, joilla on merkittäviä vaikeuksia taloudellisessa toimeentulossa.

Jotta toimeentulovaikeudet indikoisivat selkeästi syrjäytymistä tulisi tilanteen olla pitkittynyt hetkellisen taloudellisen tilanteen notkahtamisen sijaan. Tilanteen pitkittymisen tarkastelu muodostui aineiston pohjalta kuitenkin haasteelliseksi. Mielekkäintä olisi ollut vaikeuksista muodostetun summamuuttujan lisäksi tarkastella yksilön toimeentulon kokemusta ajassa. Toimeentulovaikeuksia pitkittymistä yritettiin tarkastella kysymyslomakkeen kysymyksen 20. Onko nykyinen elintasosi verrattuna viiden vuoden takaiseen tilanteeseen paljon korkeampi, jonkin verran korkeampi, suunnilleen ennallaan, jonkin verran matalampi, paljon matalampi avulla. Tällöin syrjäytyneiksi olisi luokituneet ne, joilla oli merkittäviä vaikeuksia toimeentulossaan ja, joiden toimeentulo olisi lisäksi pysynyt ennallaan tai parantunut viiden vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Kuitenkaan yksikään vastaaja, jolla oli merkittäviä toimeentulovaikeuksia, ei nähnyt tilanteensa parantuneen tai pysyneen ennallaan viiden vuoden takaiseen verrattuna. Tästä syystä toimeentulovaikeuksien pitkittymisen tarkastelusta jouduttiin luopumaan toimeentulo ulottuvuuden osalta, vaikka syrjäytymisen prosessinomaisuuden vuoksi ajallinen tarkastelu olisi ollut perustelua.

Toimeentulovaikeuksia tarkastellaan siten vain kysymyksen 23. Mitä mieltä seuraavista väittämistä alakysymyksistä muodostetun summamuuttujan avulla. Summamuuttujan avulla vähennetään käsiteltävien muuttujien määrää ja tiivistetään samaa ilmiötä kuvaavia ulottuvuuksia yhteen muuttujaan (Tähtinen ym. 2020, 80). Summamuuttujan rakenne ja osakysymysten sisältö on kuvattu taulukossa 9. Kysymysten vastaukset saavat arvon 1-4 välillä niin, että 1 tarkoittaa, että vastaaja on täysin samaa mieltä väittämän kanssa ja 4 että vastaaja on täysin eri mieltä. Summamuuttuja on muodostettu laskemalla yhteen sen muodostavat muuttujat ja jakamalla saatu muuttuja yhteenlaskettavien muuttujien määrällä. Tällöin myös toimeentuloa kuvaava summamuuttuja saa arvon 1 ja 4 välillä. Mitä pienempi arvo summamuuttujalla on, sitä enemmän vastaaja kokee vaikeuksia toimeentulossaan.

Taulukko 9. Toimeentuloa kuvaavan summamuuttujan rakenne

Summamuuttuja	Cronbachin alfa	Osiot	Korrelaatio summamuuttujaan	Ka.	Kh.
Toimeentulo	0,89	23.1. Velkojen hoito rasittaa taloutta	0,75	3,59	0,68
		23.2. Ylivelkaantunut	0,71		
		23.3. Elää köyhyydessä	0,70		
		23.4. Rahat loppuvat ennen seuraavaa maksupäivää	0,74		
		23.5. Kaupassakäynti on kärsimys	0,80		

Muodostetun summamuuttujan reliabiliteetti on varsin hyvä reliabiliteettia kuvaavan cronbachin alfa kertoimen ollessa suurempi kuin 0,70 (Tähtinen ym. 2020, 86). Lisäksi kaikki summamuuttujan muodostavat muuttujat korreloivat voimakkaasti ($\geq 0,7$) ja samansuuntaisesti summamuuttujan kanssa.

Syrjäytymisessä on kyse merkittävästä ja valtavirrasta poikkeavasta huono-osaisuudesta, joten toimeentulon osalta syrjäytyneiksi luokitellaan ne vastaajat, joiden toimeentulo erottuu muuta vastaajajoukkoa selvästi heikompana. Tämän raja-arvon määrittämiseksi tarkasteltiin summamuuttujan jakautumista aineistossa frekvenssejä ja

prosenttiosuuksia tarkastelemalla. Tarkastelun perusteella päädyttiin käyttämään toimeentulovaikeuksien raja-arvona arvoa 2,40. Tämä tarkoittaa sitä, että ne vastaajat, joiden summamuuttujan arvo on yhtä kuin tai alle 2,40 luokituvat tässä tutkimuksessa niihin, jotka kokevat toimeentulossaan merkittäviä vaikeuksia.

Taulukko 10. Toimeentulo vaikeuksien kokemisen jakautuminen aineistossa

	N	%
Toimeentulovaikeuksia	258	8,1
Ei toimeentulovaikeuksia	2926	91,9
Yhteensä	3184	100

Taulukossa 11 on esitetty toimeentulo-ulottuvuuden luokkien osuudet selittävien muuttujien luokissa. Taulukosta havaitaan, että toimeentulovaikeuksien esiintymisessä on merkittäviä eroavaisuuksia iän, koulutuksen, asumismuodon sekä kotitaloustyyppin suhteen.

Taulukko 11. Toimeentulovaikeuksia kokevien osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N)

Toimeentulovaikeuksia % (N)			
Ikä (p<0,001) ***	Pitkittyneitä toimentulovaikeuksia	Ei toimeentulovaikeuksia	Yhteensä
18-30	4,8 (17)	95,2 (338)	100 (355)
31-45	9,6 (48)	90,4 (450)	100 (498)
46-65	10,8 (130)	89,2 (1074)	100 (1204)
yli 65	5,6 (63)	94,4 (1060)	100 (1123)
Sukupuoli (p=0,080)			
Mies	9,0 (124)	91,0 (1257)	100 (1381)
Nainen	7,3 (129)	92,7 (1645)	100 (1774)

Koulutus (p<0,001) ***			
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	13,1 (48)	86,9 (318)	100 (366)
Ammattikoulutus	14,2 (108)	85,8 (652)	100 (760)
Keskiaste	6,4 (59)	93,6 (869)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	5,4 (24)	94,6 (422)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	2,1 (14)	97,9 (639)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omakotitalo	5,3 (130)	94,7 (2318)	100 (2448)
Vuokra-asunto	18,5 (115)	81,5 (505)	100 (620)
Muu asumismuoto	10,9 (12)	89,1 (98)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,001) ***			
Sinkkotalous	14,0 (114)	86,0 (701)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	5,8 (101)	94,2 (1649)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	6,6 (33)	93,4 (465)	100 (498)
Asuinpaikka (p=0,111)			
Pieni maaseutupaikkakunta	9,9 (71)	90,1 (647)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)	8,0 (75)	92,0 (858)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	6,4 (39)	93,6 (573)	100 (612)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	7,5 (66)	92,5 (815)	100 (881)

(*p<0,05**; *p<0,01***; *p<0,001****)

län suhteen tarkasteltuna toimeentulovaikeuksia esiintyy suhteessa eniten 31-45 ja 45-64 -vuotiaiden ryhmissä. Pitkittyneitä toimeentulovaikeuksia esiintyy lisäksi enemmän niiden keskuudessa, joilla ei ole loppuun suoritettua tutkintoa tai, joiden korkein koulutusaste on ammattikoulutus. Toimeentulovaikeuden paikantuvat lisäksi sinkkotalouksiin sekä vuokralla-asuviin ja niihin, jotka ovat ilmoittaneet asumismuodokseen muu.

5.1.3 Sosiaaliset suhteet

Sosiaalisten suhteiden ulottuvuudella syrjäytyneeksi katsotaan henkilö, jolla ei ole henkilöä, jonka kanssa keskustella vaikeista tai ongelmallisista asioista, ja jotka kokevat itsensä yksinäiseksi päivittäin tai viikoittain. Syrjäytymisen näkökulmasta sosiaalisten luotettavien suhteiden puute ei vielä indikoi syrjäytymiseen liittyvää yksin jäämistä. Sosiaalisten suhteiden puutteen lisäksi yksilön tulee kokea yksinäisyyden tunnetta, jotta mittarilla eivät tule määritellyksi yksinäiseksi ne ihmiset, jotka ovat tyytyväisiä tilanteeseensa, eivätkä kaipaa sosiaalista luottamuksellista kanssakäymistä. Sosiaaliset suhteet ulottuvuutta on tarkasteltu kysymysten 27. Meidän jokaisen elämässä tulee tilanteita, jolloin yllättäen kohtaa vaikeita ja ongelmallisia asioista. Onko sinulla henkilöä, jonka kanssa voit luottamuksellisesti keskustella tällaisista asioista? ja kysymyksen 28. Tunnetko itsesi yksinäiseksi? kautta. Ne vastaajat, jotka ovat vastanneet, ettei heillä ole henkilöä, jonka kanssa keskustella ja jotka tuntevat itsensä yksinäiseksi päivittäin tai viikoittain luokittevat passiivisiksi sosiaalisten suhteiden ulottuvuudella. Tällä ulottuvuudella passiiviseksi luokittumisen katsotaan indikoivan syrjäytymistä sosiaalisista suhteista. Taulukossa 12 on kuvattu sosiaaliset suhteet jakautuminen passiivisiin ja aktiivisiin aineistossa.

Taulukko 12. Sosiaaliset suhteet ulottuvuuden jakautuminen aineistossa.

	N	%
Passiivinen	64	2,0
Aktiivinen	3120	98,0
Yhteensä	3184	100

Taulukossa 13 on kuvattu sosiaaliset suhteet ulottuvuuden luokkien osuudet selittävien muuttujien luokissa. Passiivisuutta esiintyy merkitsevästi useammin vuokra-asujien ryhmässä sekä sinkkotalouksissa.

Taulukko 13. Sosiaalisten suhteiden (passiivinen/aktiivinen) osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N)

Sosiaaliset suhteet, % (N)			
Ikä (p=0,989)	Passiivinen	Aktiivinen	Yhteensä
18-30	2,0 (7)	98,0 (348)	100 (355)
31-45	2,2 (11)	97,8 (487)	100 (498)
46-65	2,0 (24)	98,0 (1180)	100 (1204)
yli 65	2,0 (22)	98,0 (1101)	100 (1123)
Sukupuoli (p=0,310)			
Mies	2,3 (32)	97,7 (1349)	100 (1381)
Nainen	1,8 (32)	98,2 (1742)	100 (1774)
Koulutus (p=0,138)			
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	2,2 (8)	97,8 (358)	100 (366)
Ammattikoulutus	2,2 (17)	97,8 (743)	100 (760)
Keskiaste	2,8 (26)	97,2 (902)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	1,1 (5)	98,9 (441)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	1,2 (8)	98,8 (645)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omistusasunto	1,4 (34)	98,6 (2414)	100

			(2448)
Vuokra-asunto	4,4 (27)	95,6 (593)	100 (620)
Muu asumismuoto	2,7 (3)	97,3 (107)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,001) ***			
Sinkkotalous	5,3 (43)	94,7 (772)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	0,9 (16)	99,1 (1734)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	0,0 (0)	100 (498)	100 (498)
Asuinpaikka (p=0,425)			
Pieni maaseutupaikkakunta	2,4 (17)	97,6 (701)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)	1,5 (14)	919 (98,5)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	1,6 (10)	98,4 (602)	100 (612)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	2,4 (21)	97,6 (860)	100 (881)

(*p*<0,05*; *p*<0,01**; *p*<0,001***)

5.1.4 Koettu terveydentila

Terveydentilaa tarkastellaan subjektiivisen kokemuksen kautta. Aiemmissa syrjäytymistä koskevissa tutkimuksissa syrjäytymiseen on liitetty pitkittyneitä terveysongelmia, unettomuutta, päänsärkyä, masentuneisuutta ja psykologisia ongelmia (esim. Halleröd & Larson 2008; Halleröd & Bask 2007; Bask 2009; Bask 2010).

Koettua terveydentilaa tarkastellaan tässä tutkimuksessa kahden kysymyksen avulla. Vastajan subjektiivista kokemusta yleisestä terveydentilastaan tarkastellaan kysymyksen 30. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä terveydentilaasi? avulla.

Kysymyksen vastausvaihtoehtoja ovat olleet 1. Hyvä tai erittäin hyvä, 2. Keskimertainen, 3. Huono tai erittäin huono.

Terveysteen liittyen ongelmien kokemista tarkastellaan kysymyksen 31. Onko sinua viime aikoina vaivannut jokin seuraavista? alakysymyksistä muodostetun summamuuttujan avulla. Summamuuttujan rakenne ja alakysymysten sisältö on esitelty tarkemmin taulukossa 14. Alakysymysten vastausvaihtoehdot ovat olleet 1-4. Vaihtoehto 1 tarkoittaa lähes jatkuvasti ja vaihtoehto 4 ei koskaan. Terveystentilaa kuvaava summamuuttuja on muodostettu laskemalla yhteen sen muodostavat muuttujat ja jakamalla saatu muuttuja yhteenlaskettavien muuttujien määrällä. Tällöin myös terveystentilaa kuvaava summamuuttuja saa arvon 1 ja 4 välillä. Muuttujan arvo 1 tarkoittaa, että vastaajalla on jatkuvia heikkoon terveystentilaan liittyviä kokemuksia, kun taas arvo 4 tarkoittaa, että vastaaja ei kärsi koskaan tässä mitatuista terveystentelmistä.

Taulukko 14. Terveystentilaa kuvaavan summamuuttujan rakenne.

Summamuuttuja	Cronbach in alfa	Osiot	Korrelaatio summamuuttu.aan	Ka.	Kh.
Terveystentila	0,83	31.1. Ylirasittuneisuus	0,60	2,65	0,66
		23.2. Alakuloisuus	0,68		
		23.3. Hermostuneisuus	0,66		
		23.4. Voimattomuus tai väsymys	0,70		

Muodostetun summamuuttujan reliabiliteetti on varsin hyvä reliabiliteettia kuvaavan cronbachin alfa kertoimen ollessa suurempi kuin 0,70 (Tähtinen ym. 2020, 86). Lisäksi kaikki summamuuttujan muodostavat muuttujat korreloivat kohtalaisesti (>0,3) ja samansuuntaisesti summamuuttujan kanssa.

Terveystentilan osalta syrjäytyneiksi halutaan luokittuvan vain ne vastaajat, joiden terveystentila erottuu muuta vastaajajoukkoa selvästi heikompana. Tämän raja-arvon määrittämiseksi tarkasteltiin muodostetun summamuuttujan jakautumista aineistossa

frekvenssejä ja prosenttiosuuksia tarkastelemalla. Tarkastelun perusteella terveydentila ulottuvuuden raja-arvoksi valittiin 2,0. Vastaajat, jotka kokivat terveydentilansa huonoksi tai erittäin huonoksi, ja joiden terveydentilaa kuvaavan summamuuttujan arvo oli pienempi kuin 2,0, luokittuivat ryhmään heikko koettu terveydentila. Muut vastaajat muodostavat ryhmän normaali koettu terveydentila. Heikko koettu terveydentila indikoi syrjäytymistä koetun terveydentilan ulottuvuudella. Taulukossa 15 on kuvattu koetun terveydentilan ulottuvuutta kuvaavan binäärisen muuttujan jakauma. Heikko koettu terveydentila on hieman alle kuudella prosentilla vastaajista.

Taulukko 15. Koetun terveyden jakautuminen aineistossa.

	N	%
Heikko	180	5,7
Normaali	3004	94,3
Yhteensä	3184	100

Taulukossa 16 on kuvattu koetun terveydentilan jakautuminen selittävien muuttujien luokissa. Taulukosta nähdään, että heikko koettu terveys paikantuu tilastollisesti merkitsevästi alle 30-vuotiaisiin, naisiin, vuokralla-asuviin, sinkkotalouksiin sekä matalammin kouluttautuneisiin.

Taulukko 16. Koetun terveyden osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N)

Ikä (p<0,001) ***	Heikko	Normaali	Yhteensä
18-30	10,1 (36)	89,9 (319)	100 (355)
31-45	7,2 (36)	92,8 (462)	100 (498)
46-65	5,6 (68)	94,4 (1136)	100 (1204)
yli 65	3,5 (39)	96,5 (1084)	100 (1123)

Sukupuoli (p<0,001)***			
Mies	4,0 (55)	96,0 (1326)	100 (1381)
Nainen	6,9 (122)	93,1 (1652)	100 (1774)
Koulutus (p<0,01) **			
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	6,3 (23)	93,7 (343)	100 (366)
Ammattikoulutus	6,2 (47)	93,8 (713)	100 (760)
Keskiaste	7,3 (68)	92,7 (860)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	4,5 (20)	95,5 (426)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	3,1 (20)	96,9 (633)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omistusasunto	4,1 (101)	95,9 (2347)	100 (2448)
Vuokra-asunto	11,8 (73)	88,2 (547)	100 (620)
Muu asumismuoto	5,5 (6)	94,5 (104)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,001) ***			
Sinkkotalous	8,8 (72)	91,2 (743)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	3,5 (61)	96,5 (1689)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	5,6 (28)	94,4 (470)	100 (498)
Asuinpaikka (p=0,188)			
Pieni maaseutupaikkakunta	4,9 (35)	68 (683)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)	5,4 (50)	94,6 (883)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	5,2 (32)	94,8 (580)	100 (612)

Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	7,2 (63)	92,8 (818)	100 (881)
---------------------------------------	----------	------------	-----------

($p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$)

5.1.5 Asumistaso

Asumistasoa on tarkastelu subjektiivisen kokemuksen kautta muodostamalla summamuuttuja kysymyksen 7. Kuinka tyytyväinen olet kotitaloutesi nykyiseen asumistilanteeseen kohtien 7.1. Asumisväljyys, 7.2. Asunnon kunto ja 7.3. Asuinympäristö vastauksista. Ennen summamuuttujan muodostamista muuttajat käännettiin niin, että lopullisen summamuuttujan arvo 1 merkitsee, että vastaaja on erittäin tyytymätön asumistasoonsa ja arvo 5, että vastaaja on erittäin tyytyväinen. Summamuuttujan rakenne on kuvattu taulukossa 17.

Taulukko 17. Asumistasoa kuvaavan summamuuttujan rakenne.

Summamuuttuja	Cronbachin alfa	Osiot	Korrelaatio summamuuttu.aan	Ka.	Kh.
		7.1. Asumisväljyys	0,40		
		7.2. Asunnon kunto	0,39		
Asumistaso	0,59	7.3. Asuinympäristö	0,4	4,3	0,58

Muodostetun summamuuttujan reliabiliteetti on riittävä. Käyttäytymis- ja sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa absoluuttisen tilastotieteissä käytetyn 0,7 reliabiliteetin tavoittelu ei ole perusteltua, sillä esimerkiksi muuttujien pieni määrä vaikuttaa arvon suuruuteen (Tähtinen ym. 2020, 86). Tähtisen ym. (2020, 86) mukaan jo 0,6 arvo on varsin hyvä, minkä perusteella asumistasoa kuvaavan summamuuttujan reliabiliteetin voidaan katsoa olevan riittävä. Lisäksi kaikki summamuuttujan muodostavat muuttujat korreloivat keskenään kohtalaisesti (>0,3) ja samansuuntaisesti summamuuttujan kanssa.

Summamuuttujan frekvenssijakaumaa tarkastelemalla raja-arvoksi valittiin 3,0. Raja-arvon perusteella muuttuja luokiteltiin kaksi luokkaiseksi niin, että vastaajien, joiden summamuuttujan arvo oli yhtä suuri tai alle 3,0 asumistaso luokiteltiin heikoksi ja muiden normaaliksi. Neljä prosenttia vastaajista koki asumistasonsa heikoksi. Asumistason jakautuminen aineistossa on kuvattu taulukossa 18.

Taulukko 18. Asumistason jakautuminen aineistossa.

	N	%
Heikko	125	3,9
Normaali	3059	96,1
Yhteensä	3184	100

Asumistason jakautumista selittävien muuttujien luokissa on kuvattu taulukossa 19. Heikon asumistason esiintyvyydessä on eroja iän, asumismuodon, kotitaloustyyppin ja asuinpaikan suhteen.

Taulukko 19. Asumistason osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N).

Asumistaso, N (%)			
Ikä (p<0,001)***	Heikko	Normaali	Yhteensä
18-30	7,6 (27)	92,4 (328)	100 (355)
31-45	7,6 (38)	92,4 (460)	100 (498)
46-65	3,4 (41)	96,6 (1163)	100 (1204)
yli 65	1,6 (18)	98,4 (1105)	100 (1123)
Sukupuoli (p=0,775)			
Mies	3,7 (51)	96,3 (1330)	100 (1381)
Nainen	3,9 (69)	96,1 (1705)	100 (1774)

Koulutus (p=0,242)			
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	3,3 (12)	96,7 (354)	100 (366)
Ammattikoulutus	4,3 (33)	95,7 (727)	100 (760)
Keskiaste	5,0 (46)	95,0 (882)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	3,4 (15)	96,6 (431)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	2,9 (19)	97,1 (634)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omistusasunto	2,0 (50)	98,0 (2398)	100 (2448)
Vuokra-asunto	11,1 (69)	88,9 (551)	100 (620)
Muu asumismuoto	5,5 (6)	94,5 (104)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,01) **			
Sinkkotalous	5,8 (47)	94,2 (768)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	2,7 (48)	97,3 (1702)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	4,4 (22)	95,6 (476)	100 (498)
Asuinpaikka (p<0,05) *			
Pieni maaseutupaikkakunta	2,6 (19)	97,4 (699)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)	3,5 (33)	96,5 (900)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	5,6 (34)	94,4 (578)	100 (612)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	4,4 (39)	95,6 (842)	100 (881)

($p < 0,05$ *; $p < 0,01$ **; $p < 0,001$ ***)

Heikkoa asumistasoa esiintyy useammin 18-30- ja 31-45- vuotiaiden ikäluokissa, vuokra-asujilla sekä sinkkotalouksissa. Lisäksi asumistaso on useammin heikko pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungissa asuvien ryhmissä.

5.1.6 Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin

Tyytyväisyyttä omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin on tarkasteltu kysymyksestä 29. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin? rakennetun summamuuttujan avulla. Summamuuttujan rakenne on kuvattu taulukossa 20.

Taulukko 20. Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin summamuuttujan rakenne.

Summamuuttu ja	Cronbach in alfa	Osiot	Korrelaatio summamuuttujan	Ka.	Kh.
Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin	0,89	29.1. Vaikutusmahdollisuudet omaan elämään	0,67	3,11	0,48
		29.2. Muiden osoittama arvostus	0,61		
		29.3. Mahdollisuus mielekkääseen vapaa-aikaan	0,64		
		29.4. Mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin	0,49		
		29.5. Elämäntilanne kokonaisuutena	0,50		

Summamuuttujan frekvenssijakaumaa tarkastelemalla tyytymättömyyden raja-arvoksi valittiin 2,50. Muuttuja luokiteltiin kaksi luokkaiseksi niin, että vastaajat, joiden muuttujan arvo oli alle 2,50 luokittevat tyytymättömiksi omaan tilanteeseensa. Tyytymättömiä omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiinsa olevia vastaajia oli aineistossa 8,4 %. Ulottuvuuden jakauma on esitetty taulukossa 21.

Taulukko 21. Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin jakautuminen aineistossa.

	N	%
Tyytymätön	267	8,4
Tyytyväinen	2917	91,6
Yhteensä	3184	100

Taulukossa 22 on esitetty omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin tyytyväisyyden osuudet selittävien muuttujien luokissa. Tyytyväisyydessä on tilastollisesti merkitsevää vaihtelua iän, koulutuksen, asumismuodon, kotitaloustyyppin sekä asuinpaikan suhteen.

Taulukko 22. Tyytyväisyys omaan elämään osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N)

Tyytyväisyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin % (N)

Ikä (p<0,001) ***	Tyytymätön	Tyytyväinen	Yhteensä
18-30	9,6 (34)	90,4 (321)	100 (355)
31-45	11,2 (56)	88,8 (442)	100 (498)
46-65	9,6 (115)	90,4 (1089)	100 (1204)
yli 65	5,3 (60)	94,7 (1063)	100 (1123)

Sukupuoli (p=0,111)

Mies	7,4 (102)	92,6 (1279)	100 (1381)
Nainen	9,0 (159)	91,0 (1615)	100 (1774)

Koulutus (p<0,01) **

Ei loppuun suoritettua tutkintoa	9,3 (34)	90,7 (332)	100 (366)
Ammattikoulutus	10,4 (79)	89,6 (681)	100 (760)

Keskiaste	9,1 (84)	90,9 (844)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	7,0 (31)	93,0 (415)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	5,2 (34)	94,8 (619)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omistusasunto	5,7 (139)	94,3 (2309)	100 (2448)
Vuokra-asunto	18,2 (113)	50,7 (81,8)	100 (620)
Muu asumismuoto	11,8 (13)	88,2 (97)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,001) ***			
Sinkkotalous	15,2 (124)	84,8 (691)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	5,2 (91)	94,8 (1659)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	7,2 (36)	92,8 (462)	100 (498)
Asuinpaikka (p<0,05) *			
Pieni maaseutupaikkakunta	8,5 (61)	91,5 (657)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)	6,3 (59)	93,7 (874)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	8,7 (53)	91,3 (559)	100 (612)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	10,2 (90)	89,8 (791)	100 (881)

(*p*<0,05*; *p*<0,01**; *p*<0,001***)

Iän suhteen tarkasteltuna kaikkein tyytyväisimpiä elämäänsä ja omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa ovat yli 65-vuotiaat. Tyytymättömyyttä esiintyy useiten 31-45 -vuotiaiden ryhmässä, mutta myös 18-30- ja 46-65-vuotiaiden ryhmissä.

Koulutuksen osalta tyytymättömyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin paikantuu keskiasteen ja ammattikoulutuksen suorittaneisiin sekä niihin, joilla ei ole loppuun suoritettua peruskoulutusta. Asumismuodon osalta tyytymättömyyttä esiintyy useammin vuokra-asujilla sekä niillä, jotka ovat ilmoittaneet asumismuodokseen muu

verrattuna omistusasunnossa asuviin. Tyytymättömyys myös paikantuu merkittävästi useammin sinkkotalouksiin kuin parisuhteessa eläviin.

Tyytyväisyydessä omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin on lisäksi tilastollisesti merkitsevää vaihtelua asuinpaikan suhteen. Tyytymättömyyttä omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin esiintyy useimmiten muussa suuressa kaupungissa kuin pääkaupunkiseudulla asuvien keskuudessa. Vähiten tyytymättömyyttä esiintyy alle 50 000 asukkaan kaupungeissa asuvien vastaajien keskuudessa.

5.2 Syrjäytymisen paikantuminen

Edellä esitetyistä syrjäytymisen ulottuvuuksia kuvaavista kaksiluokkaisista muuttujista muodostettiin syrjäytymistä kuvaava summamuuttuja, joka saa arvoja välillä 0-6. Muuttujan arvo 0 tarkoittaa, että vastaaja ei ole määrittynyt syrjäytyneeksi yhdelläkään tässä tutkimuksessa mukana olevalla syrjäytymisen ulottuvuudella, ja arvo 6, että vastaaja määrittyy syrjäytyneeksi kaikilla kuudella ulottuvuudella. Taulukossa 23 on kuvattu syrjäytymistä kuvaavan summamuuttujan jakautumista syrjäytymisen ulottuvuuden määrän suhteen.

Taulukko 23. Syrjäytymistä kuvaava summamuuttuja.

Syrjäytymisen ulottuvuuksien määrä	N	%
0	2485	78,0
1	449	14,1
2	140	4,4
3	68	2,1
4	28	0,9
5	10	0,3
6	4	0,1
Yhteensä	3184	100

Suurin osa vastaajista ei määrity syrjäytyneeksi yhdelläkään ulottuvuudella. Vastaajista hieman alle 15 prosenttia määrittyi syrjäytyneeksi yhdellä ulottuvuudella ja alle viisi prosenttia kahdella ulottuvuudella. Useammalla kuin kahdella ulottuvuudella syrjäytyneiksi määrittyneiden osuudet jäivät tätäkin huomattavasti pienemmiksi.

Muodostettua 0-6 arvoja saavaa muuttujaa voitaisiin käyttää kuvaamaan yksilön syrjäytymisen astetta (Bask 2009, 302). Kuitenkin tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita syrjäytymisen paikantumisesta. Tarkastelussa ei siis niinkään ole kuinka syvää syrjäytyminen on, vaan se, missä vaiheessa syrjäytymisen voidaan katsoa alkavan. Syrjäytyminen on huono-osaisuuden kasaantumista ja aiemmissa tutkimuksissa huono-osaisuuden kasaantumisen katsotaan olevan kasaantunutta, kun huono-osaisuutta on vähintään kahdella tai kolmella ulottuvuudella (Raunio 2006; Bask 2009; Halleröd & Bask 2007; Halleröd & Larsson 2008). Syrjäytymisen ollessa marginaalinen ilmiö, jossa kyseessä on huono-osaisuuden kasaantuminen, syrjäytymisen raja-arvoksi on tässä tutkimuksessa valittu 2. Tämä siis tarkoittaa, että syrjäytyneiksi määrittyvät ne vastaajat, jotka ovat syrjäytyneitä vähintään kahdella syrjäytymisen ulottuvuudella. Tämän määritelmän mukaan aineistossa on syrjäytyneiksi määrittyviä 250 vastaajaa eli noin 8 prosenttia aineistosta.

Taulukko 24. Syrjäytyneiden määrä ja osuus aineistossa

	N	%
Syrjäytynyt	250	7,9
Ei-syrjäytynyt	2934	92,1
Yhteensä	3184	100

Taulukossa 25 on tarkasteltu syrjäytymisen ulottuvuuksien esiintymistä syrjäytyneiden ja ei-syrjäytyneiden ryhmissä. Syrjäytyneiden keskuudessa eniten esiintyviä ulottuvuuksia ovat tyytymättömyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin, pitkittyneet toimeentulovaikeudet sekä heikoksi koettu terveys. Passiivisuus

sosiaalisissa suhteissa ja matala asumistaso ovat selkeästi vähemmän esiintyviä ulottuvuuksia. Ei-syrjäytyneiden ryhmässä ulottuvuuksia esiintyy luonnollisesti suhteellisesti tarkasteltuna melko vähän. Tässä ryhmässä yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuus sekä toimeentulovaikeudet esiintyvät hieman muita ulottuvuuksia enemmän.

Taulukko 25. Syrjäytymisen ulottuvuuksien esiintyminen syrjäytyneiden ja ei-syrjäytyneiden ryhmissä

	Syrjäytyneet (N=250)		Ei syrjäytyneet (N=2934)	
	N	%	N	%
Yhteiskunnallinen osallistuminen passiivista	104	41,6	121	4,1
Toimeentulovaikeuksia	153	61,2	105	3,6
Passiivisuus sosiaalisissa suhteissa	42	16,8	22	0,7
Heikko koettu terveydentila	113	45,2	67	2,3
Matala asumistaso	63	25,2	62	2,1
Tyytymättömyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin	195	78,0	72	2,5

Syrjäytymisen esiintyvyyden jakautumista selittävien muuttujien luokissa on kuvattu taulukossa 26. Taulukosta havaitaan, että syrjäytymisen paikantumisessa on merkittäviä eroavaisuuksia iän, koulutuksen, asumismuodon sekä kotitaloustyypin suhteen.

Taulukko 26. Syrjäytymisen osuudet selittävien muuttujien luokissa, % (N)

Ikä (p<0,001) ***	Syrjäytynyt	Ei syrjäytynyt	Yhteensä
18-30	7,0 (25)	93,0 (330)	100 (355)
31-45	9,6 (48)	90,4 (450)	100 (498)
46-65	9,9 (119)	90,1 (1085)	100 (1204)
yli 65	3,7 (42)	96,3 (1081)	100 (1123)
Sukupuoli (p=0,383)			
Mies	7,7 (107)	92,3 (1274)	100 (1381)
Nainen	6,9 (123)	93,1 (1651)	100 (1774)
Koulutus (p<0,001) ***			
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	10,4 (38)	89,6 (328)	100 (366)
Ammattikoulutus	10,3 (78)	89,7 (682)	100 (760)
Keskiaste	8,2 (76)	91,8 (424)	100 (928)
Ammattikorkeakoulu	4,9 (22)	95,1 (424)	100 (446)
Akateeminen tutkinto	2,5 (16)	97,5 (637)	100 (653)
Asumismuoto (p<0,001) ***			
Omistusasunto	4,4 (107)	95,6 (2341)	100 (2448)
Vuokra-asunto	18,9 (117)	81,1 (503)	100 (620)
Muu	9,1 (10)	90,9 (100)	100 (110)
Kotitaloustyyppi (p<0,001) ***			
Sinkkotalous	14,4 (117)	85,6 (698)	100 (815)
Parisuhteessa EI lapsia	4,5 (78)	95,5 (1672)	100 (1750)
Parisuhteessa JA lapsia	5,0 (25)	95,0 (473)	100 (498)
Asuinpaikka (p=0,118)			

Pieni maaseutupaikkakunta	7,4 (53)	92,6 (665)	100 (718)
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)	6,4 (60)	93,6 (873)	100 (933)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)	6,4 (39)	93,6 (573)	100 (612)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)	9,1 (80)	90,9 (801)	100 (881)

($p < 0,05^$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$)*

Syrjäytyminen paikantuu erityisesti 31-65-vuotiaisiin, matalammin kouluttautuneisiin sekä niihin, joilla ei ole loppuun suoritettua tutkintoa, vuokra-asujiin sekä sinkkotalouksiin.

Logistinen regressioanalyysi

Lopuksi syrjäytymistä on tarkasteltu logistista regressioanalyysia käyttäen. Logistisella regressioanalyysilla tarkastellaan vedonlyöntisuhteita suhteessa viiteluokkiin eri muuttujien kohdalla. Lisäksi voidaan tarkastella mallin sopivuutta, selitysasetta, ennustustarkkuutta ja selittäjien merkityksellisyyttä (Nummenmaa 2009, 337). Tässä tutkimuksessa analyysilla pyritään erityisesti tarkentamaan analyysia selittäjien merkityksellisyyden suhteen, mutta myös arvioimaan mallin sopivuutta tässä tutkimuksessa esitetyn syrjäytymisen tarkastelussa. Analyysi on toteutettu askeltavalla mallilla niin, että ensimmäisessä mallissa tarkastellaan ikää, sukupuolta ja koulutusta syrjäytymistä selittävinä tekijöinä. Toisessa mallissa selittäväksi tekijöiksi lisätään kotitaloustyyppi, asumismuoto ja asuinpaikka. Logistisen regressioanalyysin tulokset on esitetty taulukossa 27.

Taulukko 27. Logistinen regressioanalyysi sosiodemografisten ja spatiaalisten tekijöiden yhteydestä syrjäytymiseen OR (LV 95 %)

	Malli 1 OR (LV 95 %)	Malli 2 OR (LV 95 %)
Ikä		
18-30	2,781 (1,656-4,671) ***	1,014 (0,546-1,884)
31-45	4,375 (2,771-6,906) ***	3,199 (1,885-5,430) ***
46-65	3,423 (2,348-4,991) ***	3,124 (2,102-4,644) ***
yli 65	ref.	ref.
Sukupuoli		
Mies	0,991 (0,752-1,306)	1,061 (0,784-1,436)
Nainen	ref.	ref.
Koulutus		
Ei loppuun suoritettua tutkintoa	6,044 (3,340-10,940) ***	4,769 (2,461-9,242) ***
Ammattikoulutus	4,519 (2,700-7,564) ***	3,935 (2,221-6,971) ***
Keskiaste	3,364 (2,005-5,643) ***	2,859 (1,629-5,018) ***
Ammattikorkeakoulu	1,449 (0,765-2,745)	1,676 (0,854-3,289)
Akateeminen tutkinto	ref.	ref.
Kotitaloustyyppi		
Sinkkotalous		2,684 (1,604-4,493) ***
Parisuhteessa EI lapsia		0,890 (0,534-1,485)
Parisuhteessa JA lapsia		ref.
Asumismuoto		
Omistusasunto		ref.
Vuokra-asunto		3,379 (2,375-4,808) ***
Muu asumismuoto		1,337 (0,584-3059)
Asuinpaikka		
Pieni maaseutupaikkakunta		ref.
Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50000 asukasta)		0,831 (0,546-1,264)
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)		0,716 (0,430-1,191)
Muu suuri kaupunki (> 50000 asukasta)		1,207 (0,797-1,828)

Nagelkerke R²	0,079	0,191
Oikein luokitellut (%)	92,4	92,9
N	3120	2969

($p < 0,05^$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$) Referenssikategoria (syrjäytynyt) saa jokaisessa selitettävässä muuttujassa arvon yksi. Ykköstä pienemmät arvot tarkoittavat pienempää syrjäytymisen esiintymistä ja ykköstä suuremmat arvot tarkoittavat syrjäytymisen suurempaa esiintymistä.*

Mallissa 1 syrjäytymisen esiintymistä tarkastellaan iän, sukupuolen ja koulutuksen suhteen. Tuloksista havaitaan, että tässä mallissa syrjäytymisen esiintyminen paikantuu merkitsevästi useammin kaikkiin alle 65-vuotiaiden ikäluokkiin verrattuna yli 65-vuotiaisiin. Koulutuksen osalta havaitaan, syrjäytymistä esiintyy kuusikertaa useammin niiden keskuudessa, jotka eivät ole suorittaneet tutkintoa verrattuna akateemisen tutkinnon suorittaneisiin. Syrjäytymistä esiintyy merkitsevästi useammin myös ammattikoulutuksen ja keskiasteen koulutuksen suorittaneiden keskuudessa verrattuna akateemisesti koulutettuihin. Sukupuolten välillä ei ole merkittävää eroa syrjäytymisen paikantumisen suhteen.

Mallissa 2 ensimmäiseen malliin on lisätty asumista koskevia selittäviä muuttujia: kotitaloustyyppi, asumismuoto ja asuinpaikka. Oikein luokiteltujen tapausten määrä ei merkitsevästi nouse tässä mallissa, mutta tämä selittyy sillä, että syrjäytyneitä on prosentuaalisesti vain pieni määrä aineistosta, joten oikeinluokiteltujen määrä pysyisi korkeana mallissa kuin mallissa. Kuitenkin mallin 2 pseudoselitysaste (Nagelkerke R²) on huomattavasti korkeampi verrattuna malliin 1, joten malli 2 selittää mallia 1 paremmin syrjäytymisen paikantumista. Mallissa 2 syrjäytymistä esiintyy merkitsevästi useammin 31-45- ja 46-65-vuotiaiden ikäryhmissä verrattuna yli 65-vuotiaisiin. Koulutuksen osalta syrjäytyminen paikantuu edelleen eniten niihin, joilla ei ole suoritettua tutkintoa, mutta myös ammattitutkinnon tai keskiasteen tutkinnon suorittaneisiin verrattuna akateemisesti koulutettuihin. Kotitaloustyyppin osalta syrjäytyminen paikantuu merkittävästi useammin sinkkotalouksiin verrattuna parisuhteessa oleviin. Asumisen osalta syrjäytymistä esiintyy yli kolmekertaa useammin vuokralla-asuvien keskuudessa kuin omistusasujien ryhmässä. Asuinpaikan tai sukupuolen osalta syrjäytymisen paikantumisessa ei ole merkitseviä eroja. Logistisen regressioanalyysin tulokset vahvistavat jo aiemmin binäärisessä tarkastelussa saatuja tuloksia syrjäytymisen paikantumisesta. Logistinen regressioanalyysi kertoo tässä

tutkimuksessa erityisesti selittäjien merkityksellisyydestä ja vahvistaa ristiintaulukoinnilla saatuja tuloksia syrjäytymisen paikantumisesta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut vastata kysymykseen siitä, kuka on syrjäytynyt 2020-luvun Suomessa. Vastausta tutkimuskysymykseen on etsitty tarkastelemalla syrjäytymistä kuuden eri ulottuvuuden ja näistä muodostetun syrjäytymisen mittarin kautta. Mikäli yksilö luokituu syrjäytyneeksi vähintään kahdella ulottuvuudella, yksilön katsotaan olevan syrjäytynyt. Tällä mittarilla aineistosta kahdeksan prosenttia määrittyy syrjäytyneeksi. Syrjäytymisen havaittiin paikantuvan erityisesti 31-45 ja 46-65-vuotiaiden ikäluokkiin, sinkkotalouksiin sekä vuokralla asuviin. Lisäksi koulutuksen osalta syrjäytymistä esiintyy useammin niiden joukossa, joilla ei ole loppuun suoritettua tutkintoa tai, joiden korkein koulutusaste on ammattikoulutus tai keskiaste.

Havainnot ovat samansuuntaisia Baskin (2010) tutkimuksen tuloksen kanssa, jonka mukaan syrjäytymisen indikaattorit paikantuvat yksinasuviin ja yksinhuoltajiin. Bask ei tutkimuksessaan löytynyt sukupuolten välillä eroavaisuuksia syrjäytymisen indikaattoreiden paikantumisessa. Myöskään tässä tutkimuksessa syrjäytymisen ulottuvuuksien ei havaittu paikantuvan erityisesti miehiin tai naisiin. Baskin (2010) tutkimuksesta poiketen tämän aineiston perusteella syrjäytymisen ulottuvuudet paikantuvat erityisesti niihin, jotka eivät ole suorittaneet peruskoulutusta tai joiden korkein koulutustaso on ammatillinen koulutus.

Ikäluokittain tarkasteltuna syrjäytymisen ulottuvuuksia paikantui 46–65-vuotiaiden ryhmään sekä 31-45-vuotiaisiin. Erityisesti 46–65-vuotiaiden osalta osittain selittävä tekijä saattaa löytyä ennen vanhuuseläkeikää eläköitymistä, jonka seurauksena yksilö tulee määritellyksi syrjäytyneeksi yhteiskunnallisen osallistumisen ulottuvuudella. Helsen ja Kariston mukaan (1992) ennenaikainen eläköityminen huonon terveydentilan vuoksi on yleistynyt. Tavallaan siis sosiaaliturvan parantuminen on lisännyt putoamista työmarkkinoiden ulkopuolelle (Helne & Karisto 1992, 520.) Työmarkkinoilta jääminen

saattaa olla myös riski ongelmien kasaantumiseen. Työkyvyttömyyseläkkeellä oleminen tulee kuitenkin tunnistaa jokseenkin ongelmalliseksi indikaattoriksi tässä tutkimuksessa, koska eläkkeellä jäämisen syytä ei eritellä tässä tarkemmin. Työkyvyttömyys voi olla seurausta syrjäytymisen prosessista silloin, kun yksilön elämänhallinnan ongelmat johtavat pysyvään työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen. Toisaalta vakavan sairastumisen tai vammautumisen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle jääminen voi muuttaa yksilön elämäntilannetta negatiiviseen suuntaan esimerkiksi toimeentulon ja sosiaalisten suhteiden osalta. On kuitenkin olemassa lukuisia muitakin skenaarioita, joissa työkyvyttömyyseläkkeellä olemista ei voida pitää syrjäytymistä indikoivana tekijänä.

Syrjäytymisen spatiaalista paikantumista tarkasteltaessa asuinpaikan mukaan tehdyn jaottelun perusteella syrjäytymisen paikantuvuudessa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja. Ainoastaan heikoksi koetun asumistason osalta havaittiin tilastollisesti merkitsevää vaihtelua niin, että asumistaso koettiin useammin heikoksi pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa. Tämän perusteella voitaisiin siis päätellä, että syrjäytyminen ei paikannu erityisesti maaseudulle, pääkaupunkiseudulle, pieniin tai suuriin kaupunkeihin. Kuitenkin aineiston otantaa ja asuinpaikan jakaumaa tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota kahteen seikkaan. Ensinnäkin otannan jakaumat asuinpaikan mukaan eivät vastaa todellista Suomen väestön jakautumista eri kokoisiin kaupunkeihin ja maaseudulle. Toiseksi kysely oli kohdistettu vain suomenkieliselle väestölle. Erityisesti isommissa kaupungeissa ei-suomenkielinen väestö muodostaa tämän tutkimuksen kannalta merkittävän nyt ulkopuolelle rajautuvan ryhmän. Kalevi-Sorsa säätiössä tehdyn tutkimuksen mukaan hyvinvointi ja myöskään syrjäytymisriski eivät jakaudu Suomessa tasaisesti, vaan Suomesta on eroteltavissa neljän tyyppisiä alueita hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden paikantumista tarkasteltaessa. Tutkimuksen perusteella hyvinvointi paikantuu pääkaupunkiseudulle ja suuriin kaupunkeihin. Myös suurin osa (71,6 %) Suomen väestöstä asuu näillä alueilla. Hyvinvoinnin paikantumisen lisäksi samoille alueille paikantuu myös kohonnut syrjäytymisriski ja muuta Suomea suuremmat tuloerot. (Fina et al. 2021, 13-14.) Kauppisen ja Karvosen (2014) tutkimuksen mukaan hyvinvointipuutteiden paikantumisessa on eroja asuinpaikan suhteen niin, että harvaan asutulla maaseudulla koetaan useammin huonoa terveyttä, rahaa on vähemmän käytettävissä lomamatkoihin, koetaan epäluottamusta muihin ihmisiin ja julkiseen valtaan ja ollaan

tyytymättömämpiä palveluihin. Toisaalta Karvonen & al (2010) havaitsivat koetun hyvinvoinnin erojen paikantumista asuinpaikan suhteen käsitelleessä tutkimuksessaan, ettei asuinpaikan perusteella ole havaittavissa merkittäviä eroavaisuuksia hyvinvoinnin jakautumisen suhteen, vaan erot muodostuvat enemmänkin väestörakenteen ja sen paikallisen jakautumisen perusteella.

7 POHDINTA

Kaiken kaikkiaan syrjäytymisen ja sen ulottuvuuksien paikantumista koskevat tulokset ovat varsin samansuuntaisia aiempien aiheesta Ruotsissa ja Suomessa tehtyjen tutkimusten kanssa. Tutkimuksen lähtökohtana oli tuoda tieteelliseen keskusteluun oma ehdotus operationalisoidusta mittarista syrjäytymisen mittaamiseksi ja osoittamiseksi. Saatujen tulosten perusteella syrjäytymisen ulottuvuuksien sekä niistä muodostetun syrjäytymisen mittarin voidaan päätellä kuvaavan syrjäytymistä varsin hyvin.

Merkittävänä havaintona voidaan kuitenkin pitää sitä, että subjektiivinen tyytymättömyyden kokemus omasta tilanteesta vaikuttaisi liittyvän kiinteästi syrjäytymisen olemukseen 2020-luvulla. Syrjäytyneiden ryhmää tarkasteltaessa havaittiin, että tyytymättömyys omaan elämään ja vaikutusmahdollisuuksiin, pitkittyneet toimeentulovaikkeudet ja yhteiskunnallisen osallistumisen passiivisuus olivat yleisemmin edustetut ulottuvuudet niiden keskuudessa, jotka luokittuivat tutkimuksen mittarilla syrjäytyneiksi. Syrjäytyminen on liitetty kautta ajan vahvasti köyhyyteen sekä vajaatyöllisyyteen. Tutkimuksessa saatu tulos vahvistaa näiden osa-alueiden yhteyttä syrjäytymiseen. On kuitenkin huomionarvoista, että juuri tyytymättömyys omaan elämään ja vaikutusmahdollisuuksiin on kaikista yleisin ulottuvuus syrjäytyneiden ryhmän keskuudessa (78 % syrjäytyneistä). Tulos korostaa jo esitettyä näkemystä siitä, että syrjäytyminen tulisi käsittää sekä yhteiskunnan että yksilön ongelmaksiksi, eikä yksilön kokemusta omasta tilanteestaan voida irrottaa tarkastelusta. Tyytymättömyys omaan tilanteeseen ja jonkinlainen mahdollisuuksien heikkous liittyvät syrjäytymiseen. Merkittävä havainto on lisäksi se, että tyytymättömyys omaan elämään ja vaikuttamismahdollisuuksiin näyttäytyy tarkastelun pohjalta kaikkein vahvimmin syrjäytyneitä ja ei syrjäytyneitä erottavana ulottuvuutena.

Tulosten perusteella tämän tutkimuksen mittaria käytettäessä noin kahdeksan prosenttia suomenkielisestä aikuisväestöstä luokituu syrjäytyneeksi. Tilastokeskuksen (SVT 2020) elinolotilaston mukaan köyhyys- ja syrjäytymisriskissä vuonna 2019 oli 16,0 % maan kotitalousväestöstä. Elinolotilastossa köyhyys- tai syrjäytymisriski tarkoittaa, että henkilö on suhteellisesti pienituloisen, vajaatyöllisen tai vakavaa aineellista puutetta kokevan kotitalouden jäsen (SVT 2020). Tässä tutkimuksessa käytetty tarkastelu huomioi laajemmin eri syrjäytymiseen liitettyjä osa-alueita sekä yksilön subjektiivista kokemusta yhteiskunnallisen problematiikan lisäksi. Lisäksi tässä tutkimuksessa on tarkasteltu yksilöitä kotitalouteen kuulumisen sijaan. Elinolotilastossa käytetään termejä köyhyys- ja syrjäytymisriskissä, kun taas tässä tutkimuksessa on pyritty pääsemään kiinni syrjäytymiseen. Siis vaiheeseen, jossa yksilö ei ole enää riskissä, vaan huono-osaisuutta on kasaantunut eri osa-alueilta riittävästi, jotta yksilön katsotaan joutuneen syrjäytymisen prosessiin, jossa yksilön on jo ajautunut jonkin yhteiskunnassa normaalina pidetyn ulkopuolelle.

Tässä tutkimuksessa käytetyt syrjäytymisen ulottuvuudet on rakennettu huomioiden myös yksilön subjektiivista arviota tilanteestaan. Perusteluna tälle on syrjäytymiseen liitetty monimutkainen hyvinvointipuutteiden kasaantuminen ja yksilön ja yhteiskunnan välisten sidosten heikkeneminen jonkinlaisena elämän kokonaishallintaan liittyvänä prosessina. Subjektiivinen hyvinvoinnin kokemus nousee myös sitä merkittävämmäksi, mitä korkeamman elintason yhteiskunnassa yksilö elää (Vaarama ym. 2010). Kuitenkin yksilön subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen liittyy objektiivista arviota enemmän epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi kyselylomakkeella kysymysten asettelut, sanavalinnat ja vastausvaihtoehtojen muotoilu voivat vaikuttaa yksilön vastauksiin. Lisäksi olosuhteet ja jopa tunnetila, jossa vastaaja on vastaushetkellä, saattavat vaikuttaa vastausvalintoihin. Vastausten luotettavuus heikkenee mitä abstraktimmaksi kysymyksen sisältö menee. Eri yksilöt voivat myös tulkita ja tarkastella samaa kysymystä eri näkökulmista ja laajuudella. (Kallio-Peltoniemi, 2012.)

Tutkimuksen aiheeseen liittyy lukuisia jatkotutkimuksen mahdollisuuksia. Tutkimuksessa luotua mittaria olisi mielekästä soveltaa laajemmin niin, että mukana olisi myös ei-suomenkielinen väestö. Lisäksi perusteellisempi alueellinen tarkastelu eri ulottuvuuksien ja itse syrjäytymisen paikantumisesta olisi mielekästä sekä koko maan

että suppeampien yksittäisten alueiden osalta. Myöskään syrjäytymisen ylisukupolvisuuden tarkastelu ei ole ollut mukana tässä tutkimuksessa, vaikka lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet syrjäytymisen periytyvän sukupolvien yli. Luotujen ulottuvuuksien ja syrjäytymistä kuvaavan mittarin kautta jatkotutkimuksessa voisi keskittyä myös ylisukupolvisuuden näkökulmaan. Myös syrjäytymisen luonteen ja sen paikantumisen tutkiminen ajassa olisi kiintoisaa esimerkiksi soveltamalla samaa mittaria ja ulottuvuuksia eri aikakausina kerättyihin aineistoihin. Lisäksi jo luotu mittari ja sen syventäminen mahdollistaisi syrjäytymisen asteen välisen vertailun ulottuvuuksien määrien mukaisesti sekä tarkastelun ulottuvuuksien välisistä korrelaatioista tai seuraussuhteista.

Lopuksi palaan vielä tutkimuksen alulle saaneeseen problematiikkaan siitä, miten syrjäytymisen käsitettä käytetään laajalti kuitenkin tarkemmin määrittelemättä, mitä sillä kulloinkin tarkoitetaan. Sekä siihen, miten tieteellisessä keskustelussa ei olla päästy yhteiseen konsensukseen syrjäytymisen määritelmästä. Julkinen syrjäytymiskeskustelu keskittyy usein pitkälti koulutuksen ja työllisyyden ulkopuolelle jäämiseen sekä elinolo- ja toimeentulo näkökulmaan. Hyvinvointivaltion toiminnan ja arvojen perusteella nämä näkökulmat ovat perusteltuja ja loogisia. Niin koulutus, työllisyys kuin toimeentulon turvaaminenkin liittyvät keskeisesti hyvinvointivaltion perusrakenteissa oleviin palveluihin ja turvaan. Julkinen keskustelu tarkastelee syrjäytymistä ja sen korjauskeinoja näistä olemassa olevista rakenteista käsin. Syrjäytymisen käsite on kuitenkin sidoksissa aina yhteiskuntaan, jossa ilmiötä tarkastellaan. Suomen kaltaisessa korkean elintason hyvinvointivaltiossa yksilön subjektiivinen kokemus tilanteestaan korostuu syrjäytymisestä puhuttaessa. Tässä tutkimuksessa syrjäytyminen on määritelty laajempaan yksilön elämänhallintaan ja subjektiiviseen kokemukseen liittyvänä ilmiönä, jossa ei ole kyse vain toimeentulosta, työttömyydestä tai koulutuksen ulkopuolelle jäämisestä. Kun mukaan otetaan yksilön tunteet, yksilölliset tarpeet, sosiaaliset suhteet ja vaikuttamismahdollisuudet, ollaan tekemisissä yksilöllisten erityistilanteiden kanssa. Erityistilanteiden, joihin hyvinvointivaltion rakenteista ei löydetä suoria vastauksia etuuskien tai palveluiden muodossa. Näitä erityistilanteita on myös huomattavasti haastavampi esittää tilastoituina tai vertailtavassa muodossa ilman yhteisesti sovittua mittaria, jos senkään avulla. Tämä tekee myös kansainvälisestä vertailusta ja konsensuksen löytämisestä haastavaa.

Syrjäytymiseen liittyvissä toimissa puhutaan useimmiten syrjäytymisen ehkäisystä, ei syrjäytymisen vähentämisestä ja vaikuttavuutta tarkastellaan syrjäytymisriskin kautta. Itse syrjäytymistä korjaavia tai vähentäviä hankkeita tai toimenpideohjelmaa ei kuitenkaan juuri puheissa kuulla. Ehkäpä juuri siitä syystä, että syrjäytyminen sanan varsinaisessa merkityksessä on vaikeasti kiinniotettava ja monimutkainen, niin kutsuttu viheliäinen ongelma, jonka ratkaisumallit ja toisaalta myös syyseuraussuhteet ovat yksilöllisiä. Tällöin myös yleinen puhe sekä toimet on helpompi kohdistaa yksittäisiin syrjäytymiseen liittyviin ulottuvuuksiin eli riskien pienentämiseen monimutkaisen ja abstraktinkin ilmiön sijaan.

LÄHTEET

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY, Porvoo.

Anttila, M, Ritakallio, V-M., Mäkinen, L., Forssén, K., Järvi, L & Salin, M. (2022) Hyvinvointierot väestöryhmien välillä ja hyvinvointiongelmien paikantuminen – KONSE 2020 tutkimusaineiston esittely ja ajallinen vertailu 1995-2020. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 4, Turun yliopisto.

Atkinson, A.B. Hills, J. Exclusion, employment and opportunity. CASE paper No. 4. London: Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics.

Bask, M. 2009. Increasing Inequality in Social Exclusion Occurrence: The case of Sweden during 1979-2003. *Social indicators research* 97 (2010): 299-323.

Bask, M. 2010. Cumulative Disadvantage and Connections Between Welfare Problems. *Social indicators research* 103.3 (2011): 443–464.

Burchardt, T. 2000. Social exclusion: concepts and evidence. Teoksessa Gordon, D. Townsend, P. *Breadline Europe – The Measurement of poverty*. The Policy Press. 385-406.

Diener, E. & Ryan, K. 2009. Subjective well-being: a general overview. *South African Journal of Psychology* 39, 391–406.

Fina, S. Heider, B. Mattila, M. Rautiainen P. Sihvola, M. Vatanen, K. 2021. Eriarvoisuuksien Suomi - Alueelliset sosioekonomiset erot Manner-Suomessa. Kalevi Sorsa säätiö. Helsinki.

Forssén, K. Ritakallio V-M. 2015. Hyvinvointipuutteiden ja sosiaalisten ongelmien kasautuminen toimeentulotukiasiakkailta. Nuori aikuisuus sosiaalisena riskinä -seminaari 10.3.2015 Turku.

Gordon, D. 2006. The concept and measurement of poverty. Teoksessa Pantazis, C. Gordon, D. Levitas, R. *Poverty and social exclusion in Britain. The millenium survey*. The Policy Press. Bristol. 29-70.

Gretschel, A. Myllyniemi, S. 202. Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 110. Otava. Keuruu.

Halleröd, B. 2000. Poverty, inequality and health. Teoksessa Gordon, D. Townsend, P. *Breadline Europe – The Measurement of poverty*. The Policy Press. 165-191.

Halleröd, B. Bask, M. 2007. Accumulation of Welfare Problems in a Longitudinal Perspective. *Social indicators research* 88.2 (2008): 311–327. Web.

- Halleröd, B. Larsson, D. 2008. Poverty, Welfare Problems and Social Exclusion. *International journal of social welfare* 17.1 (2008): 15–25. Web.
- Haron, N. 2013. Income, material deprivation and social exclusion in Israel. Teoksessa Betti, G. Lemmi, A. *Poverty and Social Exclusion: New Methods of Analysis*. Taylor & Francis Group, 2013. 54-77.
- Heikkilä, M. 1990. Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa – Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasaantumisesta Suomessa. *Sosiaalihalituksen julkaisuja* 8/1990.
- Heikkilä, M. 1992. Köyhyys ja huono-osaisuus. Teoksessa toim. Riihinen, O. *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. SITRAn julkaisusarja (n:o 123). 495-516.
- Heikkilä, M. 2000. Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa (toim.) Heikkilä, M. Karjalainen J. *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Gaudeamus. Helsinki. 167-181.
- Helne T. & Karisto, A. 1992. Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa toim. Riihinen, O. *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. SITRAn julkaisusarja (n:o 123). 517-532.
- Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteilla? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa (toim.) Mikkola, A. *Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja*. Kansalaiskasvatuksen keskus. Helsinki. 37-58.
- Järventie, I. 2000. Lasten syrjäytyminen – laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa. Teoksessa (toim.) Heikkilä, M. Karjalainen J. *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Gaudeamus. Helsinki. 135-153.
- Järvinen, T. Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, M. (toim). *Vallattomat marginaalit – Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. *Julkaisuja* 20. 125-152
- Kajanoja, J. 2000. Syrjäytymisen hinta. Teoksessa (toim.) Heikkilä, M. Karjalainen J. *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Gaudeamus. Helsinki.
- Kallio-Peltoniemi, M. 2012. Subjekttiivisen hyvinvoinnin mittaamiseen liittyy epävarmuustekijöitä ja tulkinnallisuutta. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 4/2012. https://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_011.html?s=0. Viitattu 15.1.2022.
- Karvonen, S. Kauppinen, T.M. Ilmarinen K. 2010. Koetun hyvinvoinnin erot ja kehitys asuinpaikan mukaan. Teoksessa (toim.) Vaarama, M. Moisio P. Karvonen S. *Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos*. 216-233.

- Karvonen, S. Kestilä, L. 2014. Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa (toim.) Vaarama, M. Karvonen S. Kestilä, L. Moisio, P. Muuri, A. Suomalaisten hyvinvointi 2014. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 160-177.
- Kauppinen, T.M, Karvonen S. 2014. Hyvinvoinnin puutteet asuinpaikan maaseutumaisuuden mukaan. Teoksessa (toim.) Vaarama, M. Karvonen S. Kestilä, L. Moisio, P. Muuri, A. Suomalaisten hyvinvointi 2014. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 80-97.
- Levitas, R. 2000. What is social exclusion. Teoksessa Gordon, D. Townsend, P. Breadline Europe – The Measurement of poverty. The Policy Press. Bristol. 357-383.
- Levitas, R. 2006. The concept and measurement of social exclusion. Teoksessa Pantazis, C. Gordon, D. Levitas, R. Poverty and social exclusion in Britain. The Millennium Survey. The Policy Press. Bristol. 123-160.
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi no: 9. 1.12.2012.
- Niemelä, M. Saari J. 2013. Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa (toim.) Niemelä, M. Saari, J. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. 6-21.
- Nummenmaa, L. 2009. Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Rauhala, P-L. 2000. Onnettomat, oikeudettomat ja osattomat – huono-osaisuus virallistulkinnossa. Teoksessa (toim.) Heikkilä, M. Karjalainen J. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus. Helsinki.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvankeskusliitto. Helsinki.
- Sandberg, O. 2015. Hallittu syrjäytyminen – Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Sipilä, J. 1985. Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto. Pienituloisuus 2009, 5. Pienituloisuuden, köyhyyden ja syrjäytymisen mittareista. Helsinki: Tilastokeskus http://www.stat.fi/til/tjt/2009/02/tjt_2009_02_2011-01-26_kat_005_fi.html Viitattu 6.5.2021

Suomen virallinen tilasto (SVT): Elinolotilasto 2020. Helsinki: Tilastokeskus.
https://www.stat.fi/til/eot/2020/01/eot_2020_01_2021-02-09_fi.pdf Viitattu
6.12.2021.

Tähtinen, J. Laakkonen E. Broberg, M. 2020 Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C: 22, 2. uudistettu painos. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Vaarama, M. Moisio P. Karvonen S. 2010 Johdanto. Teoksessa (toim.) Vaarama, M. Moisio P. Karvonen S. Suomalaisten hyvinvointi. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. 10-19.

van Praag, B. M. S., Frijtersvan, P. & Ferrer-i-Carbonell, A. 2003. The anatomy of subjective well-being. *Journal of Economic Behaviour and Organization* 51, 29–49

Väärälä, R. 2000. Tarvitseeko Suomi syrjäytymisen vastaista ohjelmaa? Teoksessa (toim.) Heikkilä, M. Karjalainen J. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus. Helsinki.

Wilkinson, R. Pickett, K. 2009. *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. Penguin books

**TURUN
YLIOPISTO**

**Tutkimus väestöryhmien välisistä
hyvinvointieroista ja hyvinvointiongelmien
paikantumisesta 2020**

**LOMAK
KEEN
TÄYTTÖ
OHJEET**

Vastaa kysymyksiin

1. Rastittamalla annetuista vaihtoehdoista se, joka mielestäsi sopii parhaiten tai vastaa käsitystäsi asiasta,

tai

2. kirjoittamalla vastauksesi kysytyyn asiaan sitä varten varattuun tilaan.

Kysymyksiin tulee vastata valitsemalla ainoastaan **yksi vaihtoehto**, ellei kysymyksen yhteydessä ole mainittu toisin.

***** PERUSTIEDOT *****

1. Mikä on syntymävuotesi?

--	--	--	--

2. Mikä on sukupuolesi?

Mies Nainen Muu

3. Oletko?

- Yksinasuva
- Yksinhuoltaja
- Parisuhteessa, EI lapsia
- Parisuhteessa, JA lapsia

Vanhempasi/vanhempiesi luona asuva yli 18 v. aikuinen

Muu, mikä _____

4. Samassa kotitaloudessa kanssasi asuvien lasten ja aikuisten lukumäärä?

Alle 3 -vuotiaita 3 - 6 -vuotiaita

7 - 17 -vuotiaita 18 vuotta täyttäneitä

5. Millaisella asuinpaikkakunnalla asuit 14-vuotiaana ja missä asut nykyisin?

	14-vuotiaana	Nyt
Pieni maaseutupaikkakunta	☐	☐

Pieni/keskikokoinen kaupunki (< 50 000 asukasta)

Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen)

Muu suuri kaupunki (> 50 000 asukasta)

***** ASUMINEN *****

6. Mikä on nykyinen asumismuotosi?

- Omistusasunto, velaton
- Omistusasunto, velkaa
- Yksityinen vuokra-asunto
- Kaupungin tai yleishyödyllisen yhteisön vuokra-asunto (esim. VVO, YH-säätiö tai SATO)
- Asumisoikeusasunto
- Muu asumismuoto, mikä _____

7. Kuinka tyytyväinen olet kotitaloutesi nykyiseen asumistilanteeseen?

1.Erittäin 2. Tyytyväinen 3. En osaa 4.Tyytymätön 5.

Erittäin	tyytyväinen				sanoa
tyytymätön					
1. Asumisväljyys	☐	☐	☐	☐	☐
2. Asunnon kunto	☐	☐	☐	☐	☐
3. Asuinympäristö	☐	☐	☐	☐	☐
4. Sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuus	☐	☐	☐	☐	☐
5. Asumiskustannukset	☐	☐	☐	☐	☐

***** KOULUTUS, AMMATISSA TOIMIMINEN JA SOSIAALINEN ASEMA *****

8. Mikä on korkein koulutuksesi?

Ei loppuun suoritettua peruskoulutusta, kansakoulu, kansalaiskoulu tai peruskoulu/oppikoulu

Ammattioppilaitos/ammatti-instituutti Keskiasteen opisto, lukio tai erikoisammattitutkinto Ammattikorkeakoulututkinto Akateeminen tutkinto

9. Oletko tällä hetkellä pääsääntöisesti?

Työssä kokopäiväisenä

Työssä osa-aikaisena

Työtön tai lomautettu

Eläkkeellä

Opiskelemassa

Kotiäitinä /- isänä tms.

Jokin muu, mikä _____

mikä _____

10. Mikäli sinulla on puoliso, onko hän tällä hetkellä pääsääntöisesti?

Työssä kokopäiväisenä

Työssä osa-aikaisena

Työtön tai lomautettu

Eläkkeellä

Opiskelemassa

Kotiäitinä /- isänä tms.

Jokin _____ muu,

11. Onko nykyinen asemasi (tai jos olet työtön, eläkkeellä tms. niin

12. Mikäli sinulla on puoliso, onko hänen asemansa (tai jos työtön, eläkkeellä tms.

viimeinen työssäoloaikainen asemasi)?

niin viimeisin työssäoloaikainen asemansa)?

Toimihenkilö

Toimihenkilö

Työntekijä

Työntekijä

Yrittäjä, maa- tai metsätalousyrittäjä

Yrittäjä, maa- tai

metsätalousyrittäjä

Joku muu, mikä _____

Joku muu, mikä

13. Kun ajattelet aikaa ennen kuin täytit 15 vuotta niin:

1. Kyllä

2. Ei

1. Oliko perheesi lapsuudessasi pääsääntöisesti hyvin tai kohtalaisesti toimeentuleva?

2. Turvauduttiinko lapsuudenkodissasi milloinkaan huoltoapuun/ toimeentulotukeen?

3. Oliko lapsuuden perheesi pääsääntöisesti yksinhuoltajaperhe?

***** SEURAAVAT KYSYMYKSET 14 – 15 VAIN TYÖSSÄ OLEVILLE,
TYÖTTÖMILLE JA LOMAUTETUILLE*****

14. Oletko ollut työttömänä tai lomautettuna viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana?

- En
- Kyllä, kerran lyhyen aikaa (alle 3 kk)
- Kyllä, useita lyhytkestoisia aikoja
- Kyllä, kerran pidemmän aikaa (yli 3 kk)
- Kyllä, useita pidempikestoisia aikoja

15. Jos olet tällä hetkellä työttömänä tai lomautettuna, niin...

- Saan työttömyyspäivärahan peruspäivärahaa/työmarkkinatukea

- Saan työttömyyspäivärahan ansiopäivärahaa
- En saa mitään työttömyysturvaa, mutta odotan päätöstä työttömyyspäivärahan peruspäivärahasta/työmarkkinatuesta
- En saa mitään työttömyysturvaa, mutta odotan päätöstä työttömyyspäivärahan ansiopäivärahasta
- En saa mitään työttömyysturvaa karenssin vuoksi

***** TOIMEENTULO JA TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN ELINTASOON *****

16. Mitkä ovat sinun ja perheesi yhteenlasketut käytettävissä olevat kuukausitulot (verojen maksun jälkeen ennen laskujen maksamista)?

Noin

--	--	--	--	--

 euroa/kk

17. Kuinka vaikeaa/helppoa kotitaloutesi toimeentulo nykyisillä kuukausituloilla on?

Todella vaikeaa

Melko helppoa

Jonkin verran vaikeuksia

Helppoa

Vain pieniä vaikeuksia

Hyvin helppoa

18. Kun ajattelet nykyistä elintasoasi, niin mihin ensisijaisesti vertaat sitä?

Aikaisempaan elintasoosi Vanhempiesi elintasaan

Suomalaisten aikaisempaan elintasaan Muiden suomalaisten nykyiseen elintasaan

Jonkin muun maan elintasaan, minkä _____

Johonkin muuhun, mihin _____

19. Mikä on mielestäsi kaikkein pienin mahdollinen nettokuukausitulo (verojen jälkeen ennen

laskujen maksamista), jonka perheesi tällä hetkellä tarvitsee tullakseen juuri ja juuri toimeen?

Noin

--	--	--	--

 euroa/kk

20. Onko nykyinen elintasosi verrattuna viiden vuoden takaiseen tilanteeseen?

- Paljon korkeampi Jonkin verran matalampi
- Jonkin verran korkeampi Paljon matalampi
- Suunnilleen ennallaan

21. Entä millainen arvelet elintasosi olevan seuraavan viiden vuoden kuluttua?

- Paljon korkeampi Jonkin verran matalampi
- Jonkin verran korkeampi Paljon matalampi
- Suunnilleen ennallaan

22. Viimeisen 12 kuukauden aikana...

1. Kyllä

2.

Ei/En

1. Onko kotitaloudellasi ollut vaikeuksia suoriutua

pakollisista maksuista (ruoka, vuokrat jne.)?

2. Onko sinulla ollut maksuhäiriömerkintä?

3. Oletko joutunut lainaamaan rahaa ystäviltäsi tai

sukulaisiltasi selviytyäksesi päivittäisistä menoistasi?

4. Oletko saanut toimeentulotukea?

5. Oletko voinut melko hyvin ostaa haluamiasi tavaroita ja

tehdä haluamiasi asioita?

1. Kyllä

2. Ei/En

6. Oletko joutunut tinkimään niistä tarpeista, jotka eivät ole

aivan välttämättömiä?

7. Oletko joutunut tinkimään myös niistä tarpeista, jotka ovat

aivan välttämättömiä?

23. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	1. Täysin	2. Osittain	3. Osittain	4.
Täysin				
eri mieltä	samaa mieltä	samaa mieltä		eri mieltä

1. Velkojen hoito rasittaa talouttani niin paljon,

että joudun jatkuvasti tinkimään aivan

perusasioistakin

2. Tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen,

koen olevani ylivelkaantunut

3. Ottaen huomioon nykyisen elämäntilanteeni,

koen eläväni köyhyydessä

4. Ennen seuraavaa tiliä tai etuuden (kuten eläke)

maksupäivää rahani loppuvat säännöllisesti

jo ainakin muutamaa päivää etukäteen

5. Päivittäistavarakaupassa käynti on minulle

kärsimys, koska rahan puute rajoittaa koko

ajan valintojani

24. Miten koronapandemia on vaikuttanut seuraaviin elämäsi osa-alueisiin?

1. Parantanut

2. Parantanut

3. Pysynyt

4. Heikentänyt

5.

Heikentänyt

	merkittävästi	vähän	ennallaan	vähän	merkittävästi
1. Taloudellinen tilanne	☐	☐	☐	☐	☐
2. Työllisyys	☐	☐	☐	☐	☐
3. Perhetilanne	☐	☐	☐	☐	☐
4. Luottamus tulevaisuuteen	☐	☐	☐	☐	☐
5. Turvallisuuden tunne	☐	☐	☐	☐	☐

*** MIELIPITEET PALVELUISTA JA VÄLTTÄMÄTTÖMYYSKULUTUKSESTA ***

25. Seuraavaksi esitetään lista elintason liittyvistä palveluista ja hyödykkeistä. Mitkä näistä ovat mielestäsi välttämättömiä/tarpeettomia tämän päivän suomalaiselle aikuiselle?

	1. Välttämätön, johon kaikilla pitäisi olla varaa	2. Ei mutta toivottava	3. välttämätön,
Kaikille tarpeeton			
1. Kännykkä	☐	☐	☐
2. Televisio	☐	☐	☐
3. Laite internetin selailuun	☐	☐	☐
4. Polkupyörä	☐	☐	☐
5. Ajokortti	☐	☐	☐
6. Auto	☐	☐	☐
7. Sanomalehti (paperi- tai digilehti)	☐	☐	☐
8. Tilava asunto: ainakin yksi makuuhuone kahta henkeä kohden	☐	☐	☐
9. Nykyaikainen asunto (suihku + wc + lämmitys + sähkö + jääkaappi)	☐	☐	☐
10. Mahdollisuus tarvittaessa hankkia uusia vaatteita	☐	☐	☐
11. Juhlavaatteet erikoistilaisuksiin	☐	☐	☐

12. Mahdollisuus järjestää juhlat jonkin erityisen tapauksen johdosta	☐	☐	☐
13. Mahdollisuus ostaa lahjoja perheelle tai lähiystävälle joulu- ja merkkipäivinä	☐	☐	☐
14. Mahdollisuus käydä tarvittaessa parturissa tai kampaajalla	☐	☐	☐
15. Lämmin ruoka vähintään kerran päivässä	☐	☐	☐
16. Hedelmiä ja vihanneksia päivittäin	☐	☐	☐
17. Mahdollisuus käyttää tarvittaessa terveyspalveluja	☐	☐	☐
18. Mahdollisuus käyttää tarvittaessa hammaslääkäripalveluja	☐	☐	☐
19. Kotivakuutus	☐	☐	☐
<p style="text-align: center;">1. Välttämätön, 2. Ei 3.</p> <p style="text-align: center;">johon kaikilla pitäisi välttämätön,</p> <p style="text-align: center;">olla varaa mutta toivottava</p>			
Kaikille tarpeeton			
20. Mahdollisuus säästää säännöllisesti vähintään 100 euroa kuukaudessa	☐	☐	☐
21. Mahdollisuus säännölliseen vapaa-ajan harrastukseen	☐	☐	☐

22. Mahdollisuus lomamatkaan
kotimaassa kerran vuodessa

23. Mahdollisuus käydä elokuvissa,
teatterissa, konsertissa tms. halutessaan

Seuraavat kysymykset ovat vain lapsiperheille:

24. Oma huone jokaiselle kouluikäiselle
lapselle

25. Kännykkä kouluikäiselle lapselle

26. Lapsella mahdollisuus osallistua
säännölliseen järjestettyyn vapaa-ajan
harrastukseen

26. Seuraavaksi esitetään lista omaan elintasoosi liittyvistä palveluista ja hyödykkeistä. Mitä tai mihin näistä...

Haluaisit, 1. Sinulla on, etkä 2. Sinulla on, 3. Sinulla ei ole, 4.
mutta sinulla ei tule toimeen ilman mutta tulisit etkä haluakaan
varaa toimeen ilmankin ole

1. Kännykkä

2. Televisio

3. Laite internetin selailuun

4. Polkupyörä

5. Ajokortti	☐	☐	☐	☐
6. Auto	☐	☐	☐	☐
7. Sanomalehti (paperi- tai digilehti)	☐	☐	☐	☐
8. Tilava asunto: ainakin yksi makuuhuone kahta henkeä kohden	☐	☐	☐	☐

	1. Sinulla on, etkä tule toimeen ilman	2. Sinulla on, mutta tulisit toimeen	3. Sinulla ei ole, etkä haluakaan	4. ilmankin
Haluaisit mutta sinulla ei ole varaa				
9. Nykyaikainen asunto (suihku + wc + lämmitys + sähkö + jääkaappi)	☐	☐	☐	☐
10. Mahdollisuus tarvittaessa hankkia uusia vaatteita	☐	☐	☐	☐
11. Juhlavaatteet erikoistilaisuksiin	☐	☐	☐	☐
12. Mahdollisuus järjestää juhlat jonkin erityisen tapauksen johdosta	☐	☐	☐	☐
13. Mahdollisuus ostaa lahjoja perheelle tai lähiystävälle joulu- ja merkkipäivinä	☐	☐	☐	☐
14. Mahdollisuus käydä tarvittaessa parturissa tai kampaajalla	☐	☐	☐	☐
15. Lämmin ruoka vähintään kerran päivässä	☐	☐	☐	☐
16. Hedelmiä ja vihanneksia päivittäin	☐	☐	☐	☐
17. Mahdollisuus käyttää tarvittaessa terveyspalveluja	☐	☐	☐	☐
18. Mahdollisuus käyttää tarvittaessa hammaslääkäripalveluja	☐	☐	☐	☐
19. Kotivakuutus	☐	☐	☐	☐

20. Mahdollisuus säästää säännöllisesti vähintään 100 euroa kuukaudessa	☐	☐	☐	☐
21. Mahdollisuus säännölliseen vapaa-ajan harrastukseen	☐	☐	☐	☐
22. Mahdollisuus lomamatkaan kotimaassa kerran vuodessa	☐	☐	☐	☐
23. Mahdollisuus käydä elokuvissa, teatterissa, konsertissa tms. halutessaan	☐	☐	☐	☐

Seuraavat kysymykset ovat vain lapsiperheille:

24. Oma huone jokaiselle kouluikäiselle lapselle	☐	☐	☐	☐
25. Kännykkä kouluikäiselle lapselle	☐	☐	☐	☐
26. Lapsella mahdollisuus osallistua säännölliseen järjestettyyn vapaa-ajan harrastukseen	☐	☐	☐	☐

***** SOSIAALISET SUHTEET JA TERVEYS *****

27. Meidän jokaisen elämässä tulee tilanteita, jolloin yllättäen kohtaa vaikeita ja ongelmallisia asioita. Onko sinulla henkilöä, jonka kanssa voit luottamuksellisesti keskustella tällaisista asioista? (Merkitse tärkein vaihtoehto)

- Ei ole
- Kyllä on: avio/avopuoliso

- Kyllä on: äiti, isä, sisko, veli tai oma lapsi
- Kyllä on: muu sukulainen tai ystävä
- Kyllä on: ammattityöntekijä (sosiaalityöntekijä, psykologi, pappi tms.)

28. Tunnetko itsesi yksinäiseksi?

- Päivittäin
- Viikoittain
- Harvemmin
- En koskaan

29. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin?

	1. Erittäin	2. Tyytyväinen	3. Tyytymätön	4.
Erittäin				
tyytyväinen				
tyytymätön				
1. Mahdollisuuksiisi vaikuttaa omaa elämääsi koskeviin asioihin	☐	☐	☐	☐
2. Muiden kanssaihmisten sinua kohtaan osoittamaan arvostukseen	☐	☐	☐	☐
3. Mahdollisuuksiisi mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan	☐	☐	☐	☐
4. Mahdollisuuksiisi vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin	☐	☐	☐	☐

5. Elämäntilanteeseen kokonaisuutena

30. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä terveydentilaasi?

- Hyvä tai erittäin hyvä
- Keskinertainen
- Huono tai erittäin huono

31. Onko sinua viime aikoina vaivannut jokin seuraavista?

1. Lähes jatkuvasti 2. Silloin tällöin 3. Hyvin harvoin 4. Ei

koskaan

1. Ylirasittuneisuus	☐	☐	☐	☐
2. Alakuloisuus	☐	☐	☐	☐
3. Hermostuneisuus	☐	☐	☐	☐
4. Voimattomuus tai väsymys	☐	☐	☐	☐

*****SEURAAVAT KYSYMYKSET 32 - 39 VAIN AVIO- TAI AVOLIITTOSSA OLEVILLE*****

32. Sinun ja puolisesi tulojen ero on...

- Tuloni ovat puolisesi tuloja pienemmät
- Tulomme ovat suurin piirtein yhtä suuret
- Tuloni ovat puolisesi tuloja suuremmat

33. Miten taloudenhoito perheessänne on pääasiallisesti järjestetty?

- Kumpikin puolisoista hoitaa raha-asiansa (tulonsa ja menonsa) erikseen
- Perheen raha-asiat hoidetaan yhtenä pakettina
- Isot menot (asuminen, velkojen hoito, ruoka yms.) hoidetaan yhdessä, muuten erikseen

34. Menevätkö sinun ja puolisosi tulot yhteiselle tilille vai kummankin omalle erilliselle tilille?

- Yhteiselle tilille
- Erillisille tileille
- Sekä että

35. Miten päätöksenteko suurista hankinnoista, kuten asunto, auto, kodinkoneet jne. perheessänne pääasiallisesti tapahtuu?

- Minä päätän viimekädessä
- Puolisoni päättää viimekädessä
- Päätökset tehdään yhdessä

36. Jos perheen raha-asiat hoidetaan yhtenä pakettina, kuka hoitaa niitä?

- Raha-asioita ei hoideta yhtenä pakettina

- Minä
- Puolisoni
- Yleensä yhdessä keskustellen
- Muu järjestely, mikä _____

37. Mikäli toinen puoliso hoitaa raha-asiat yhtenä pakettina, seuraako toinen puoliso rahojen käyttöä?

- Ei juurikaan seuraa
- Seuraa kuiteista tai tiliotteista
- Seuraa tuloista ja menoista pidettävästä tilikirjasta
- Seuraa muulla tavoin, miten _____

38. Jos perheessänne jää rahaa pakollisten menojen jälkeen, kenen hyväksi jäljelle jäävä raha pääasiassa käytetään?

- Rahaa ei jää pakollisten menojen jälkeen
- Minun
- Puolisoni
- Lasten
- Yhteiseen käyttöön
- Laitetaan säästöön
- Muuhun käyttöön

39. Aiheuttaako raha-asioiden hoito kotitaloudessanne erimielisyyksiä?

- Ei juuri koskaan Usein
 Joskus Erittäin usein

***** ASENTEET SOSIAALITURVAAN JA KÖYHYYTEEN *****

40. Toimeentulotuen perusosa yksinasuvalle aikuiselle on tällä hetkellä noin 502 euroa kuukaudessa sen jälkeen, kun asumiskustannukset on maksettu. Onko tämä mielestäsi...?

- Liian korkea
 Liian matala
 Sopiva

41. Kuinka paljon mielestäsi yhden aikuisen kotitalous tarvitsee rahaa eläkkeen kuukaudessa sen jälkeen, kun verot ja asumiskustannukset on maksettu?

Noin

--	--	--	--

 euroa/kk

42. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	1. Täysin samaa mieltä	2. Osittain samaa mieltä	3. Osittain eri mieltä	4.
Täysin eri mieltä				
1. Useimmat ihmiset, jotka saavat ☐	☐	☐	☐	☐
toimeentulotukea, ovat todella sen tarpeessa				
2. Toimeentulotuen hakeminen on leimaavaa ☐	☐	☐	☐	☐
3. Enemmän sinnittelisin hyvin pienillä tuloilla ☐	☐	☐	☐	☐
kuin hakisin toimeentulotukea				
4. Liian monet saavat toimeentulotukea vilppiin ☐	☐	☐	☐	☐
perustuen				
5. Suuri osa toimeentulotuen varassa elävistä on ☐	☐	☐	☐	☐
laiskoja, ja heiltä puuttuu halu ratkaista ongelmansa				
6. Sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut ovat tehneet ☐	☐	☐	☐	☐
ihmisistä passiivisia ja vähentäneet heidän oma-aloitteisuuttaan				

**Kiitokset yhteistyöstä! Vastauksesi mahdollistaa tieteellisen tutkimuksemme
hyvinvointikysymyksistä.**

